

Flirten op A2-niveau

WERK in het veld

Ervaringen met ERK-implementatie

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

slo

wERK in het veld

Ervaringen met ERK-implementatie gebundeld

December 2010

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

© 2010 SLO (Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteurs: Daniela Fasoglio, Anne Beeker, Jos Canton, Dirk Klein, Bas Trimbos

Informatie

SLO

Afdeling tweede fase

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 661

Internet: www.slo.nl

E-mail: tweedefase@slo.nl

AN nr: 3.5556.352

Inhoud

1.	Inleiding	5
2.	Scholen aan het wERK	7
	Gymnasium Beekvliet: <i>Nieuw elan voor de talen</i>	8
	Comenius College: <i>Keuzeprocess met ERK</i>	12
	Northgo College: <i>ERK in de talenvleugel</i>	18
	De Onderwijsvernieuwingscoöperatie: <i>ERK integreren bij arrangeren</i>	22
	Ds. Pierson College: <i>Talen-update bij 'De' Pierson</i>	25
	Revis Lyceum: <i>ERK-toetsen in het schoolexamen</i>	29
	RSG NO Veluwe: <i>Aanzet tot nieuwe inzichten</i>	35
	CSG Anna Maria van Schurman: <i>Op weg naar communicatiever talenonderwijs</i>	39
	Twents Carmel College, locatie De Thij: <i>Omslag naar ERK-denken</i>	44
3.	hERKenbare struikelblokken	49
3.1	Tijd	50
3.2	Zelf-assessment	51
3.3	Doeltaal - voertaal	52
3.4	Afstemming	53
3.5	Betrokkenheid	54
3.6	Differentiatie	55
3.7	Beoordeling	56
4.	ERK in de praktijk: 10 dingen die wERKen	57

1. Inleiding

The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), in het Nederlands vertaald als het Europees Referentiekader voor de Talen oftewel het ERK, is in 2001 verschenen, inmiddels bijna tien jaar geleden. In deze tien jaar heeft het nieuwe raamwerk voor de moderne vreemde talen in meerdere Europese landen, waaronder Nederland, veel teweeggebracht. In ons land loopt het mbo voorop, waar vanaf 2005 voor alle beroepsopleidingen in de kwalificatie-eisen ERK-niveaus voor alle talen zijn doorgevoerd. Ook enkele universitaire opleidingen hebben een vereist ERK-niveau voor de toelating en/of voor de afronding van een opleiding aangegeven, andere streven naar een ERK-eindniveau, al wordt dit (nog) niet als harde eis in het programma gesteld.

In het voortgezet onderwijs krijgt men sinds 2007 met het ERK te maken: voor zowel vmbo als havo en vwo zijn ERK-streefniveaus geformuleerd, in de constructie van het Centraal Examen leesvaardigheid houdt Cito rekening met de niveaus van het ERK. Het begrip ERK heeft inmiddels de eerste fasen doorlopen die je normaal gesproken bij onderwijsvernieuwingen kunt verwachten: de bekendheid met het nieuwe raamwerk is in de laatste drie jaren erg toegenomen onder taaldocenten; daarbij ook de acceptatie en de erkenning van de meerwaarde van ERK-gericht werken. De maatschappelijke voordelen zijn duidelijk: met het ERK kunnen leerplan-, materiaal- en toetsontwikkelaars in heel Europa gebruik maken van objectieve criteria bij het vaststellen van doelen, het ontwikkelen van leermateriaal en lesprogramma's en bij beoordeling van taalvaardigheid. Dit bevordert de internationale vergelijkbaarheid in de studie en op de arbeidsmarkt.

De visie op het leren van talen die de basis vormt van het ERK wordt door docenten ook steeds meer omarmd. Waar het voor sommigen een feest van herkenning is (je hoeft immers niet alles overhoop te halen als dingen al goed gaan) betekent het ERK voor anderen een verandering van denken, een nieuw uitgangspunt voor het vormgeven van onderwijs dat leidt tot een meer zelfbewuste en meer taal-competente leerling, en dus uiteindelijk ook tot een meer gelukkige taaldocent.

Het MVT-team van SLO heeft vanaf 2008 intensief gewerkt aan de ontwikkeling van gereedschappen om het ERK tot een vertrouwd instrument te maken in het talenonderwijs. Een van de meest zichtbare resultaten daarvan is het ERK-portaal www.erk.nl, waaraan ook verschillende partners - Cito, CPS, APS en ICLON - in een meerjarig ERK-implementatieproject hebben bijgedragen. De website is ontwikkeld voor en met docenten, onder anderen de docenten die hierna aan het woord komen.

In deze publicatie leest u wat er allemaal gebeurt wanneer de MVT-docenten van een school de eerste stappen ondernemen om het ERK te implementeren: u leest hier over kleinere en grotere succesverhalen, soms met vallen en opstaan, over struikelblokken maar gelukkig ook oplossingen en prachtige resultaten die met trots door de docenten worden toegelicht. De scholen die worden geportretteerd, zijn in een tweejarig traject door ons begeleid bij de implementatie van het ERK in hun talenonderwijs. Wij zijn telkens uitgegaan van hun specifieke context en behoeften; aan het eind van het traject hebben alle scholen elkaars ervaringen en

materiaal uitgewisseld en daardoor nog nieuwe inspiratie opgedaan voor hun plannen na afloop van dit project.

In de hoop dat andere scholen hierdoor óók geïnspireerd kunnen worden, hebben wij hun ervaringen gebundeld. U treft eerst de interviews met de kartrekkers van alle deelnemende scholen, waarbij telkens speerpunten en concreet bereikte resultaten kort worden geschetst. Daarna volgen zeven struikelblokken waarover de scholen zich gezamenlijk gebogen hebben en waarbij zij mogelijkheden voor aanpak hebben voorgesteld. Tenslotte is een beknopte lijst aandachtspunten opgenomen voor een succesvolle implementatie van het ERK.

Voor deze scholen is het hele proces nog niet voltooid, in tegendeel: zij hebben zich allemaal heel goed gerealiseerd dat alles in stapjes gaat wil je het haalbaar houden; dat de steun van de schoolleiding en de inzet van alle MVT-docenten onmisbare ingrediënten zijn; dat onderbouw en bovenbouw vanuit eenzelfde afgestemd kader moeten gaan werken. Maar al gaat het om een proces dat meerdere jaren duurt, de eerste vruchten zijn gelukkig al geplukt.

Wij wensen u veel leesplezier en veel inspiratie toe.

Daniela Fasoglio (projectleider)

Anne Beeker

Jos Canton

Dirk Klein

Bas Trimbos

2. Scholen aan het wERK

In september 2010 zijn vertegenwoordigers van de deelnemende scholen bij elkaar gekomen om ervaringen uit te wisselen en de bereikte resultaten te evalueren. Wij hebben hun bijdragen vastgelegd in de interviews die hierna zijn opgenomen.

Nieuw elan voor de talen

door Daniela Fasoglio

Inleiding

Het Gymnasium Beekvliet is een school met een lange historie die al in 1815 begint, eerst als klein-seminarie en later als bisschoppelijk seminarie. Sinds 1972 is het Beekvliet verder gegaan als zelfstandig gymnasium. De school is gevestigd in een rustige omgeving aan de rand van St-Michielsgestel, waar elke dag ongeveer 730 leerlingen uit de hele streek naartoe gaan. De slogan van de school luidt: *'Ontwikkel je talenten, verleg je grenzen, voel je thuis'*. Aandacht voor talentontwikkeling geldt in eerste instantie voor de bètavakken: de school behoort namelijk tot de 100 'Universumscholen' van het Platform Bèta-Techniek. Toch zijn ook de vreemde talen hun grenzen aan het verleggen: voor Engels worden twee wekelijkse extra 'Cambridge' lessen aangeboden, die leiden op tot internationaal erkende examens in klas 3 en klas 5. Daarnaast worden er versterkte programma's Engels voor de andere leerjaren aangeboden. Ook voor Frans wordt sinds kort een extra Delf-klas georganiseerd voor de deelname aan de examens van Delf Scolaire. Maar zowel docenten als schoolleiding vonden dat de uitstraling van de school, voor wat de talen betreft, nog beter kon. Aansluiten bij het veldproject bood de school de gelegenheid om concrete acties te ondernemen. Wilma van Dartel, enthousiaste docente Frans, werd door de schoolleiding naar eigen zeggen 'gebombardeerd' tot ERK-coördinator.

De ervaringen in dit project

Wat was de aanleiding voor jullie school om deel te nemen aan het ERK-project?

Aanleiding voor de deelname aan dit project vormde de constatering dat de talen niet genoeg uitstraling hadden op onze school, wat wel het geval was bij de bètavakken. Talen meer laten 'leven' in de school, meer impuls geven aan het gebruik van de doeltaal in de klas en leerlingen stimuleren om naar betere prestaties te streven waren de wensen van zowel de schoolleiding als de talendocenten.

Wat wilden jullie aan het eind van dit project hebben bereikt?

Dat alle talensecties op één lijn zitten. Dat het als vanzelfsprekend wordt ervaren dat je in de les Frans alleen Frans spreekt, in de les Duits alleen Duits en bij Engels alleen Engels, en dat dit op een natuurlijke manier gebeurt. Dat de inzet van het ERK helpt betere leerresultaten te bereiken.

Wat hebben jullie in deze twee jaren bereikt?

Bij Frans zijn we de doeltaal consequenter gaan gebruiken; in klas 4 en 5 werken we vanaf het schooljaar 2009-10 met een Franstalige methode, vanaf dit schooljaar gebeurt dit ook in de brugklas. Ook bij Duits en Engels zijn keuzes gemaakt voor lesmateriaal, deels zelf ontwikkeld, dat meer aansluit bij de visie achter het ERK; alle talen hebben gewerkt aan de ontwikkeling van taaltaken die naast de methode worden ingezet. Binnen de sectie Frans, bijvoorbeeld, zijn de taken verdeeld: elke docent moest een of twee taken ontwikkelen voor een jaarlaag. Bij Duits zijn docenten begonnen in de bovenbouw door taken te ontwikkelen die ook gekoppeld waren aan Landeskunde en door ook bij literatuur taakgericht te gaan werken. Engels heeft het eerst ingezet op het bepalen van streefniveaus per leerjaar in de onderbouw, rekening houdend met regulier en versterkt traject; daarbij vormde het meten van deze niveaus wel een probleem: welke toetsen zet je in en wanneer voor de verschillende vaardigheden?

Welke problemen hebben jullie nog meer ervaren?

Wij kwamen er snel achter dat projectmatig werken een beroep doet op je organisatorische talenten als docent. Je moet ten eerste goed plannen in welke periode van het jaar je een taalkaak uitvoert, om deze te kunnen inpassen in je lesprogramma. Een taalkaak vraagt meestal meerdere lessen, denk alleen al aan alle presentaties als het om gespreksvaardigheid gaat. Om deze interessant voor de hele klas te houden, hebben we de eindtaak Frans voor klas 3 in een wedstrijd ingebouwd; leerlingen moesten op producten van hun klasgenoten stemmen. Tweede probleem was: hoe organiseer je het opslaan van alle producten, met name als het om filmpjes gaat? Hiervoor kan YouTube heel handig zijn: alle filmpjes kunnen erop worden gezet en afgeschermd zodat je ze alleen in je klas kunt zien. Wat een docent ook vaak onderschat is de hoeveelheid tijd die leerlingen soms aan hun taaltaken besteden; leerlingen die enthousiast raken en het heel goed willen doen steken er soms enorm veel uren in. Een probleem dat wij nog niet helemaal opgelost hebben is de beoordeling. Wij hebben nog niet een beoordelingsmodel gevonden waar wij helemaal tevreden mee zijn.

Wat zien jullie als belangrijkste opbrengsten van dit traject?

Er waait een nieuwe wind bij alle moderne vreemde talen op school. Wij overleggen vaker met elkaar, wij zitten meer op één lijn. Bij Frans lukt het ons de doeltaal consequent te hanteren, met name vanaf klas 4. Leerlingen in de onderbouw staan nu op de gang te wachten om binnen te komen en in het Frans gedag te zeggen. Een keer kon ik mijn oren niet geloven, ze spraken zelfs Frans in de gang! Ik heb deze nieuwe manier van werken ook met de leerlingen zelf geëvalueerd, ze realiseren zich dat ze op deze manier, meer gericht op communicatie, op gebruik in een realistische setting, een taal veel beter leren beheersen. Een leerling die heel goed is gaat heel snel door de methode heen en vindt het al snel niet meer interessant, terwijl hij of zij door een taalkaak veel meer uitgedaagd blijft.

Wat waren de knelpunten, en wat waren de oorzaken ervan?

De motivatie bij enkele collega's was soms wisselend, ook wegens de hoge tijdsdruk die het onderwijs kenmerkt. Dat resulteerde in pieken en dalen in het omzetten van voornemens tot acties en in het bereiken van concrete resultaten. Maar dat hoort ook bij het onderwijs, en wij denken dat wij wel op de goede weg zijn. Soms is het een kwestie van prioriteiten stellen.

Welke tips zouden jullie aan collega's van andere scholen geven?

Zonder enthousiasme kom je nergens want het ERK implementeren is behoorlijk arbeidsintensief, maar het is zoveel prettiger lesgeven! Een voorwaarde is een schoolleiding die zich realiseert wat de meerwaarde is van het ERK en bereid is docenten te faciliteren voor de implementatie daarvan. De eerste stap is dus die naar de schoolleiding, maar de randvoorwaarde is je eigen enthousiasme!

Hoe gaan jullie nu verder?

De afstemming tussen de drie talen kan nog beter, daar willen wij aan werken. De eerste stap zal zijn de inhoud van het curriculum van Frans en Duits in de onderbouw op elkaar afstemmen. In dit project hebben wij al een begin gemaakt, nu moet er een duidelijke lijn komen voor alle talen. Secties moeten afspraken maken over doelstellingen in termen van het ERK voor alle jaarlagen, alleen dan heb je een kader waarbinnen je keuzes kunt maken voor de ontwikkeling van taaltaken. Ook vinden wij dat wat wij met de talen doen meer zichtbaar moet worden op school, bijvoorbeeld op de website.

Voorbeeld:

(door Annemarie van der Aa, Céline Gobert en Wilma van Dartel)

Concours de projets de vacances originaux Parler/écrire A2	
Objectifs	Exprimer ses choix sur une destination de vacances -Décrire des activités et le pays choisi
Produits:	1. Poster 2. Présentation orale
Ce dont vous aurez besoin	Dictionnaires Connexion internet Papier A2 Livre de l' élève et méthode
Exigences du produit	Les informations doivent être choisies sur des sites internet de langue française. Écrire et parler en utilisant le vocabulaire appris. Le poster doit être bien soigné, attirant et facilement lisible, compréhensible. La présentation doit être claire, compréhensible avec une bonne prononciation, non lue !! (support de notes possible). Il faut préparer une liste de vocabulaire spécifique avec une traduction en néerlandais et la distribuer en classe avant l'exposé. Les projets doivent être originaux, sportifs et culturels.
<u>Travail par deux</u>	

SITUATION

Un concours de projets de vacances est organisé. Par deux, vous imaginez le projet de vacances le plus fou avec des activités originales. La classe sera le jury et le prof remettra le prix.

ORDRE DES TACHES

1. Choisissez un pays.
2. Cherchez des informations et des photos sur le pays choisi.
3. Choisissez des activités à faire, 5 minimum.
4. Faites un poster attirant à l'aide des informations et photos trouvées.
Rédigez les légendes en français. Aides: internet, dictionnaire, méthode, professeurs.
5. Préparation d'une présentation (durée entre 3 et 5 minutes). La présentation sera filmée en dehors des cours et évaluée par le prof (note) et par les élèves (à base d'une grille d'évaluation fournie par votre prof) et le prof pour la remise du prix.
- 6 Pendant la projection de l'exposé, les groupes doivent écrire une question en rapport avec l'exposé. La question doit naturellement être en français et clairement posée.
7. Le groupe qui fait l'exposé doit répondre à 3 questions posées par la classe.

Comenius College

Keuzeproces met ERK

door *Dirk Klein*

Inleiding

Het Comenius College ligt in het bos aan de rand van Hilversum. De school wordt op dit moment vernieuwd en aangepast aan het schoolconcept. Zo worden de werk- en expositieruimten voor de kunstvakken uitgebreid en er komen speciale studio's voor de talen, een laboratorium voor de exacte vakken, een sportzaal voor fitness, een zaal voor drama, dans en judo en een ultramoderne mediatheek.

Het Comenius College heeft een duidelijke visie op het onderwijs: maatwerk op het gebied van het leren en de ontwikkeling van de leerling via de verschillende talentgebieden Levende Talen & Communicatie, Mens & Maatschappij, Natuur & Wetenschap, Kunst & Cultuur en Sport & Bewegen.

De school wil het leerproces van de leerlingen stimuleren door een afwisselend aanbod aan leeractiviteiten; deze zijn in de zogenaamde *Comeniusmix* samengevat:

- *Directie instructie*: De leerling leert actief door inspirerend kennisgericht onderwijzen en zelfwerkzaamheid. De docent is instructeur.
- *Zelfstandig leren*: De leerling leert individueel vanuit meer open opdrachten en maakt (steeds) meer keuzes over het eigen leren. De docent is begeleider en draagt de sturing van het leren meer en meer over aan de leerling.
- *Samenwerkend leren*: De leerling leert door gericht samen te werken aan meer complexe groepsopdrachten met specifieke teamrollen. De docent is coach.
- *Ervaringsleren*: De leerling leert in en door uitdagende situaties die gericht zijn op het toepassen van kennis en vaardigheden. De docent is de ontwerper van deze situaties.

De school heeft vier afdelingen: gymnasium, atheneum, havo en mavo.

In het kader van de talentontwikkeling volgen de leerlingen in de brugklas sinds vorig jaar een oriëntatiemodule voor de moderne vreemde talen Frans, Spaans en Duits. Aan het einde van het brugklasjaar laten de leerlingen één taal vallen. Tijdens het ERK-project heeft de sectie moderne vreemde talen deze oriëntatiemodule ontwikkeld en ingevoerd, geëvalueerd en bijgesteld.

De school heeft een ontwikkelgroep in het leven geroepen bestaande uit de volgende personen: Jacqueline van Houten (Frans en voorzitter), Cristina García Pérez (Spaans), Myriam Steenman (Duits), Fred Jansen (Engels) en Cors Westerdijk (schoolleiding), onder begeleiding van Dirk Klein van SLO. Alle docenten hebben voor deze opdracht één uur per week gefaciliteerd gekregen. Jacqueline en Cristina vertellen over hun ervaringen van de afgelopen twee jaar.

De ervaringen in dit project

Wat was de aanleiding voor jullie school om deel te nemen aan het ERK-project?

In het kader van de talentontwikkeling vonden we het belangrijk dat leerlingen kennis maken met veel verschillende talen voordat zij een keuze maken. Daarom wilden we in de brugklas naast Engels en Frans ook Spaans en Duits aanbieden. Maar hoe pak je dat aan en hoe organiseer je dat allemaal? Kan het ERK erbij helpen? Het ERK was eigenlijk helemaal nieuw voor ons. Genoeg redenen dus om in te tekenen voor dit project.

Wat wilden jullie aan het eind van dit project hebben bereikt?

We wilden leerlingen kennis laten maken met een communicatievere manier om een vreemde taal te leren, en daarvoor konden we het ERK heel goed gebruiken. Ook wilden we dat de leerlingen een doordachte keuze aan het eind van de brugklas konden maken.

Aan het begin van het project hebben we dus de volgende doelstellingen geformuleerd:

- De leerlingen moesten begeleid worden om aan het eind van het eerste leerjaar een verantwoorde keuze te maken voor twee van de drie moderne vreemde talen Frans, Duits en Spaans.
- In de taallessen moest meer aandacht worden besteed aan productief gebruik van de taal in plaats van alleen aan grammatica en idioom.
- Wij wilden een leerlijn ontwikkelen voor de talen gebaseerd op het ERK, beginnend bij de brugklas.
- Naast de lesmethode wilden de talensecties ook zelf materiaal arrangeren; de sectie Spaans wilde zelfs alles zelf nieuw ontwikkelen.

Wat hebben jullie in deze twee jaren bereikt?

We hebben heel hard gewerkt en heel veel bereikt. De eerste lichting leerlingen - en dat zijn er zo'n 200 - heeft aan het eind van de brugklas inmiddels een keuze gemaakt tussen Frans, Duits en Spaans. Voor hen hebben we een keuzetraject uitgestippeld waarbij leerlingen een taalportfolio op papier moesten bijhouden en een keuzeformulier moesten invullen; aan het eind van elke periode voerden ze aan de hand van beide instrumenten voortgangsgesprekken met een taalportfoliobegeleider. In de laatste periode moesten ze een definitieve keuze maken.

Dit traject is aan het eind van het schooljaar bij zowel leerlingen als docenten door SLO geëvalueerd. Daardoor, en aan de hand van onze eigen ervaringen, hebben we kunnen vaststellen wat goed gewerkt heeft en wat nog

verbeterd moet worden, en wij hebben zelf een goed beeld gekregen over het keuzegedrag van de leerlingen en de factoren die daar invloed op hebben.

slo

BIJLAGE 1 : VRAGENLIJST LEERLINGEN

Das lässt sich nicht einfach wählen!

Pas facile de choisir!

¡Elegir no es fácil!

slo

HET TAALPORTFOLIO

	1	2	3	4	5
1 Uit het instructieblaadje bij het taalportfolio begreep ik hoe ik het Taalportfolio moest gebruiken.					
2 De uitleg van de docent over het taalportfolio was duidelijk.					
3 Het was voor mij duidelijk wat ik met het Taalportfolio moest.					

Een tweede, volgens ons geweldig resultaat van dit project was het taaldorp voor alle talen aan het eind van de brugklas: de situaties waren helemaal afgestemd op het A1-niveau; door middel van een evaluatieformulier gebaseerd op de ERK-criteria kregen leerlingen te horen of zij op A1 gepresteerd hadden.

Welke problemen hebben jullie ervaren?

In het begin had toch, ondanks scholing, niet iedere docent helder voor ogen wat nu precies de bedoeling van het project was. Dit is ook begrijpelijk, want het was een complexe operatie. Het was niet eenvoudig zomaar samenhang en afstemming te realiseren. In het begin liepen de programma's toch uiteen en ontstonden er verschillen tussen de talensecties. Gelukkig hebben we dit gaandeweg kunnen bijstellen. Als je met zo'n ambitieus project in zee gaat moet je goed beseffen dat het niet alleen veel tijd vraagt, maar ook goede organisatorische vaardigheden en vooral veel flexibiliteit. Je kunt tijdens de voorbereidingen proberen alles te regelen, maar zo nu en dan vergeet je toch wel iets.

Ook het invoeren van het ERK heeft meer tijd gekost dan wij dachten. We hebben afspraken over het gebruik van doeltaal-voertaal gemaakt, maar het blijft moeilijk om de vreemde taal consequent te gebruiken. Voordat je een beetje handig bent in het omgaan met de can-do-statements en het geven van taakgerichte lessen, dan ben je alweer een tijdje verder.

Elke leerling had een taalportfolio en elke docent was taalportfoliobegeleider. Ook hieraan moesten zowel leerlingen als docenten erg wennen. Niet elke leerling vond bijvoorbeeld het taalportfolio even nuttig.

Oorspronkelijk was het de bedoeling om zelf eigen materiaal te ontwikkelen voor dit project. Dit bleek echter te ambitieus en we werken nu allemaal met een nieuwe leergang. Op termijn kunnen we zelf meer eigen aanvullend materiaal gaan maken.

Wat zien jullie als belangrijkste opbrengsten van dit traject?

Wij wilden laten zien dat je in de brugklas best meer talen kunt aanbieden zonder dat het ten koste gaat van de leerlingenprestaties, en dat leerlingen met behulp van het ERK aan het eind van het jaar een bewuste keuze kunnen maken. Dat is ons ook gelukt.

Ook hebben we veel aandacht aan de interne en externe communicatie besteed. Tijdens een speciale ouderavond hebben we de ouders uitvoerig geïnformeerd en we hebben hiervoor de ERK-site gebruikt. De talen zijn nu prominent aanwezig op de website van de school, het ERK-logo op de homepage geeft aan hoe wij op onze school met talenonderwijs omgaan.

Welke tips zouden jullie aan collega's van andere scholen geven?

Zorg ervoor dat je de interne organisatie goed op orde hebt. Wij hebben een ontwikkelgroep en dat bevalt heel erg goed. Daarnaast heeft de ontwikkelgroep regelmatig overleg met de schoolleiding. Het is heel belangrijk dat de schoolleiding achter het project staat en dat het project goed gefaciliteerd wordt.

Zorg voor een goede interne en externe communicatie, zodat iedereen snapt waar je mee bezig bent. Probeer systematisch en planmatig te werken. Doe onderzoek en evalueer regelmatig, zodat je eventueel ook tussentijds zaken kunt aanpassen. Meten is immers weten. Zorg ervoor dat je alles goed vastlegt. Wij maken nu een draaiboek van dit project dat wij in onze elektronische leeromgeving zullen zetten.

En ten slotte: je moet flexibel zijn en het kost gewoon veel tijd en energie om alles voor elkaar te krijgen.

Hoe gaan jullie verder?

Natuurlijk gaan we door met het keuzetraject in de brugklas en met het ERK-taaldorp. We draaien het programma nu voor de tweede keer en we hebben meteen aan het begin van het nieuwe schooljaar gemerkt dat het deze keer veel soepeler loopt. De docenten snappen veel beter wat ze moeten doen, en waarom.

Wij willen de nieuwe koers doortrekken naar klas 2 en we zijn bezig met de voorbereidingen. Uiteindelijk moet op onze school in alle leerjaren op deze manier gewerkt worden.

Voorbeeld 1

Checklist portfolio (niveau A1)

SPAANS

Schrijven (A1)	
Ik kan een briefkaart schrijven (ansichtkaart, felicitatiekaart, wenskaart).	
Ik kan een sms'je of e-mail schrijven.	
Ik kan een formulier invullen.	
Ik kan me aanmelden bij een site, cursus, etc.	
Ik kan aantekeningen maken (huiswerk van het bord, datum, tijd, etc.).	
Ik kan een lijst met vragen over mijzelf invullen.	
Ik kan een paar zinnen opschrijven over mijzelf of over andere mensen (familie, vrienden).	
Ik kan datum en plaats van een afspraak opschrijven.	
Ik kan in losse woorden en korte zinnen een plaatje beschrijven.	
Spreken (A1)	
Ik kan informatie over mijzelf geven.	
Ik kan in losse woorden en korte zinnen iets of iemand beschrijven.	
Ik kan een presentatie geven over wat ik gedaan heb in de (zomer)vakantie, over school en wat ik leuk en niet leuk vind.	
Ik kan een presentatie geven over wat ik ga doen in de (zomer)vakantie.	
Ik kan gasten verwelkomen, bedanken en afscheid nemen.	
Luisteren (A1)	
Ik kan bekende woorden en zinnestjes herkennen in gesproken interviews.	
Ik kan instructies begrijpen zoals opdrachten in het boek vinden, richting aangeven en schoolregels.	
Ik kan in gesproken teksten, namen, getallen en bekende woorden verstaan.	
Ik kan waarschuwingen begrijpen.	
Ik kan de belangrijkste inhoud van korte, duidelijke gesproken teksten begrijpen zoals het weerbericht, uitslag van een wedstrijd of de persoonlijke gegevens van de sprekers in een radioprogramma.	

Gesprekken voeren (A1)	
Ik kan op een gepaste manier groeten en afscheid nemen.	
Ik kan mijzelf en anderen voorstellen en reageren als iemand voorgesteld wordt.	
Ik kan informatie vragen en geven over hoe ik me voel.	
Ik kan dingen vragen, iets aanbieden, voor iets bedanken, begrijpen wanneer om iets gevraagd wordt (ticket kopen, kleur en maat van een kledingstuk).	
Ik kan een aantal getallen uitspreken en verstaan (leeftijd, tijden, telefoonnummers).	
Ik kan informatie over vertrouwde, concrete onderwerpen vragen of geven (gebouw beschrijven, richting aangeven, gegevens vragen en geven, adres spellen).	
Ik kan iets bestellen in een restaurant en reageren op wat de ober zegt.	
Ik kan met een kort antwoord reageren op vragen over mijzelf en andere mensen (familie, vrienden).	
Ik kan zeggen wat ik wel en niet leuk vind en vragen wat anderen wel en niet leuk vinden.	
Ik kan om verduidelijking vragen, eventueel met hulp van gebaren.	
Lezen (A1)	
Ik kan mededelingen in een fax, sms, e-mail of kaart begrijpen.	
Ik kan voorgedrukte kaarten begrijpen met standaard-boodschappen zoals kerst-, of verjaardagskaarten.	
Ik kan standaardmededelingen lezen zoals het "aanbod van de week" op het bord van een (eet)café.	
Ik kan dingen opzoeken in of kiezen uit een menukaart, folder of mededelingenbord.	
Ik kan informatie op een poster, mededelingenbord of folder lezen.	
Ik kan me een idee vormen van de inhoud van een korte tekst, in het bijzonder als die met plaatjes of foto's ondersteund is (bijv. stripverhaal).	
Ik kan informatieve teksten over personen en plaatsen begrijpen.	
Ik kan instructies begrijpen zoals routebeschrijvingen of instructies bij invulformulieren.	

Voorbeeld 2

Keuzeformulier

We willen graag van je weten welke talen je denkt te gaan kiezen op verschillende momenten in het schooljaar. Je maakt hiermee géén definitieve keuze. Die maak je pas tijdens de Talendagen in overleg met je Taalportfoliobegeleider.

Start van het schooljaar:

Als ik nu al twee talen zou moeten kiezen, dan zou ik kiezen

voor.....

.....(2 talen noemen)

omdat.....

.....

.....

Einde kwartaal 1:

Als ik nu al twee talen zou moeten kiezen, dan zou ik kiezen

voor.....

.....(2 talen noemen)

omdat.....

.....

.....

Einde kwartaal 2:

Als ik nu al twee talen zou moeten kiezen, dan zou ik kiezen voor

.....

.....(2 talen noemen)

omdat.....

.....

.....

Einde kwartaal 3:

Als ik nu al twee talen zou moeten kiezen, dan zou ik kiezen

voor.....

.....(2 talen noemen)

omdat.....

.....

.....

Kwartaal 4 (eindgesprek)

Ik kies in klas 2 voor de volgende twee talen

.....

omdat.....

.....

.....

Northgo College

ERK in de talenvleugel

door Anne Beeker

Inleiding

Het Northgo College ligt vlakbij zee: er waait dan ook, metaforisch gesproken, altijd een stevige vernieuwingswind door de school. Dat vertaalt zich in talloze initiatieven: deelname aan het ERK-invoeringsproject is er slechts één voorbeeld van.

Het Northgo heeft een vmbo-tl, een havo- en een vwo-afdeling en functioneert ook als opleidingsschool voor leraren. Het Northgo maakt namelijk deel uit van het ROS Rijnland, een samenwerkingsverband dat in 2010 officieel erkend is als opleidingsinstituut voor leraren en nauw samenwerkt met onder andere het ICLON in Leiden.

In totaal volgen een kleine duizend leerlingen aan de Duinwetering 107 vervolgonderwijs. Maar het leerlingaantal groeit behoorlijk. In verband daarmee is er in 2009 begonnen met nieuwbouw. In het nieuwe gedeelte is ook de talenvleugel ondergebracht, waarover meer in het interview.

Het voorloperskarakter van het Northgo College is ook goed merkbaar op het gebied van de ICT. De school beschikt over een geavanceerd draadloos netwerk, je kunt overal in de school het internet op. Docenten werken met schoollaptops en smartboards. Voor de leerlingen zijn er multimediacomputers. Een leeromgeving die zich prima leent voor zelfstandig werken zoals ook te zien op deze foto van een Taaldorpsituatie voor Frans (bron: www.northgo-college.nl).

Voor het Veldproject werden Lammy Guichelaar (sectie Engels), Kees Barnhoorn (sectie Duits) en Margreet Ronner (sectie Frans) als kartrekkers gefaciliteerd door de schoolleiding. Gedurende de twee jaar van het project is er intensief, in tweemaandelijksse bijeenkomsten, gewerkt aan zaken als ERK-streefniveaus in de PTA's, format taaltaken, beoordelingsmodellen met ERK-criteria, een ERK-leerlingenboekje en doorlopende leerlijnen. De projectgroep functioneerde daarbij als initiator. In de zogenaamde movreta (moderne vreemde talen)-vergaderingen werden de voorstellen verder met de collega's uitgewerkt. Op initiatief van Lammy Guichelaar, domeinleider Mens en Cultuur, zijn er bovendien voor 2010-2011 projectgroepen gevormd voor het intensiveren van doeltaal-voertaal, de inrichting van de nieuwe studieruimtes, versterkt talenonderwijs in het kader van Elos, en het aanvragen en begeleiden van taalassistenten. Vernieuwing van het MVT-onderwijs wordt dus breed opgevat op het Northgo!

De ervaringen van 'de kartrekkers'

Wat was de aanleiding voor jullie school om deel te nemen aan dit project?

Wij wilden graag hulp bij het implementeren van het ERK en daarbij werden we gesteund door de subsidieaanvraag vanuit de schoolleiding, die al eerdere ervaring had met de deelname aan gesubsidieerde projecten, namelijk voor de vernieuwing van de bètavakken bij ons op school.

En wat stond jullie daarbij voor ogen als eindresultaat?

Wij wilden het ERK sectie-breed voor alle talen op poten zetten.

Waarmee zijn jullie begonnen?

Het eerste wat we hebben gedaan, is het organiseren van een trainingsdag voor alle docenten, de laatste week voor de zomervakantie (!), om meer te weten te komen over wat het ERK inhield. 's Ochtends hebben we toen het ERK-spel gespeeld en gekeken naar opnames van leerlingen in verschillende talen. Daarna moesten we inschatten welk ERK-niveau dat was. 's Middags hebben we sectiegewijs een begin gemaakt met het opnemen van ERK-niveaus in onze PTA's. Na de zomer zijn wij als kartrekkers verder gegaan. We zijn begonnen met het opnemen van de vaardigheden in leerlijnen. Dat deden we dan eerst als vingeroefening met Anne Beeker, onze SLO-begeleidster, en daarna hebben we dat in sectiebijeenkomsten ingebracht. Parallel daaraan is Kees (Barnhoorn) van start gegaan met het ontwikkelen van voorbeeldtaaltaken. Hij heeft die ook op onze ELO een plek gegeven. Verder zijn we in het begin natuurlijk druk geweest met het voorlichten van collega's.

In het tweede jaar hebben we daarnaast vooral ook nagedacht over beoordelingsmodellen en zijn we druk geweest met plannen voor onze nieuwe talenvleugel.

Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen geweest?

Bewustwording van het belang van het ERK, het ontwerpen van een ERK-boekje voor alle MVT-leerlingen en het inzetten van taaltaken naast werken uit het boek. Bovendien hebben we bij het formuleren van onze eisen voor de inrichting van de talenafdeling in de nieuwbouwvleugel ons laten leiden door wat we nodig hebben bij het laten uitvoeren van taaltaken, zoals afgeschermd stukken klaslokaal waar leerlingen in groepjes met een computer kunnen werken. Ook gaan we in de talenvleugel een talenlounge inrichten. Deze lounge zal voorzien worden van een TV met kabel, zodat er een natuurlijke input van taal kan plaatsvinden, wel volgens een min of meer vast rooster (Franse ochtend, Spaanse middag enzovoort). In die ruimte mag er door leerlingen gewerkt worden aan gespreks- of spreekvaardigheidsoopdrachten. Ze kunnen dan feedback vragen aan de aanwezige taalassistent. We vragen namelijk ieder jaar taalassistenten aan bij het Europees Platform. En dan zijn we ook nog van plan om native speakers onder de ouders te benaderen. We zijn opleidingsschool en hebben dus ook nog de mogelijkheid stagiaires in te zetten. Hoe dit allemaal gaat uitpakken, moeten we natuurlijk nog afwachten.

Waar liepen jullie tegen aan? En hoe hebben jullie deze problemen opgelost?

Collega's meekrijgen. Je bent als kartrekkersgroepje wel in de voorhoede bezig. We hebben in onze movreta-vergaderingen natuurlijk steeds geprobeerd zoveel mogelijk draagvlak te krijgen. Maar niet iedereen maakt dan hetzelfde denkproces door. En het is een probleem waar we nog steeds tegenaan lopen, het is dus nog niet opgelost.

Waarover zijn jullie het meest tevreden?

Iedereen is weer meer met zijn vak bezig. De talen onderling hebben weer meer contact. Het voelt als een soort 'nieuw leven inblazen'.

Welke effecten heeft het werken met het ERK op leerlingen gehad?

Het is moeilijk exact aan te geven. We hebben nu natuurlijk de ERK-leerlingboekjes voor het eerst ingezet en wat het effect daarvan is, kunnen we pas over enige tijd vaststellen. Er is in elk geval een duidelijk zichtbaar verschil in dovo.

Dovo?

Dat is onze afkorting voor doeltaal-voertaal. Een aspect van werken met het ERK is dat je probeert zoveel mogelijk taken te laten uitvoeren in authentieke contexten. En als je gewoon de MVT in de les gebruikt, is dat natuurlijk meteen voor elkaar. We hebben trouwens dit jaar een speciaal dovo-werkgroepje dat zich bezig houdt met uitzoeken wat er allemaal al over gepubliceerd is. Dit wordt dan weer met de secties gedeeld.

Welke problemen blijven er nog over?

Het grootste probleem dat er nog is, is toch wel het zorgen voor continuïteit. Zoals hiervoor al gezegd, is het toch lastig om iedereen warm te laten lopen voor het werken op een andere manier dan dat er altijd werd gedaan.

Wat voor plannen hebben jullie voor de toekomst?

We willen een permanent taaldorp gaan realiseren. In de les willen we daar structureel mee bezig zijn, dat wil zeggen met taaltaken die geïntegreerd zijn in een logische leerlijn. Wat in de les wordt voorgestoomd, moet dan zijn uitwerking krijgen in de talenlounge waar onze taalassistenten dan vooral met gespreksvaardigheid kunnen werken met de leerlingen. Wij zijn een Elos-school en dit past dus perfect binnen onze visie op versterkt taalonderwijs. Het belang van 'dovo' is natuurlijk dat dat een heel natuurlijke manier is om leerlingen vertrouwd te laten worden met het echt moeten toepassen van de MVT.

Welke tips zouden jullie nog hebben voor collega's van andere scholen?

Zorg dat je alle collega's meekrijgt. Hou het invoeren van het ERK overzichtelijk door met kleine werkgroepen van start te gaan. En tot slot, zorg dat de schoolleiding achter je staat.

Hieronder de inleiding van ons leerlingen-ERK-boekje (bron: www.erk.nl):

Wat is het ERK?

Het ERK beschrijft **wat je** in een vreemde taal precies **moet kunnen** om aan te tonen dat je deze taal op een bepaald niveau beheerst.

Het ERK onderscheidt **vijf taalvaardigheden**: *lezen, luisteren, gesprekken voeren, spreken* en *schrijven*. Het zijn ook de vaardigheden die in de eindexamens voor de moderne vreemde talen worden getoetst.

Basis gebruiker	
Onafhankelijk gebruiker	
Vaardig gebruiker	

Wat zijn de niveaus?

Welk niveau moet je bereiken?

STREEFNIVEAUS VMBO GL / TL

	Duits	Engels	Frans	Spaans
Luistervaardigheid				
Gspreksvaardigheid				
Schrijfvaardigheid				
Constructie examenopgaven leesvaardigheid (bron: CITO/CEVO)	circa 45% circa 55%	circa 10% circa 75% circa 15%	circa 50% circa 50%	circa 50% circa 50%

De Onderwijsvernieuwingscoöperatie

ERK integreren bij arrangeren

door Bas Trimbos

Inleiding

De onderwijsvernieuwingscoöperatie (OVC) bestaat uit tien scholen die als doel hebben inspirerende leeromgevingen voor leerlingen te maken waarbij het gebruik van ICT centraal staat. In dit samenwerkingsverband richt men zich op het ontwikkelen van gedigitaliseerde didactiek. De docenten worden gefaciliteerd om samen lesmateriaal te arrangeren. De MVT-groep van OVC heeft zich ten doel gesteld om lesmateriaal te arrangeren waarbij het ERK geïntegreerd is.

De ervaringen in dit project

Wat was de aanleiding voor jullie om deel te nemen aan dit project?

We hebben als MVT-groep binnen OVC al veel materiaal gearrangeerd, maar we waren op zoek naar hoe het ERK geïntegreerd kon worden in het door ons gearrangeerde MVT-lesmateriaal. Enkele vragen die we hadden waren:

- wat betekent het als je zegt dat je materiaal ERK-proof is?
- welke kenmerken vertoont dergelijk materiaal?
- in hoeverre voldoet ons materiaal aan ERK-kenmerken?

Binnen de MVT-groep van de Onderwijsvernieuwingscoöperatie wilden we het ERK dus een goede plek geven. Er was nog te weinig inzicht in hoe we dat structureel zouden kunnen doen.

Wat wilden jullie bereikt hebben aan het einde van het project?

We wilden graag kennis over het ERK verbreden en zoveel ERK-expertise toevoegen dat de gearrangeerde leereenheden een 'ERK-label' konden verkrijgen. We hadden behoefte aan expertise op het gebied van het ERK en aan een meedenktank in ons proces.

Wat houden leereenheden in?

Iedere leereenheid die door ons gearrangeerd wordt bestaat uit een aantal vaste onderdelen: *Start, Listening, Reading, Speaking, Writing, Life & culture, Language tasks* en *Toolbox* (voor een overzicht, zie <http://arrangeren.wikiwijs.nl/25324#sub2580>) :

Voor de docent

Leerlijnoverzicht

Thema's en leereenheden

1e Leerjaar THV

1 - Personal

▶ 2 - Animals and pets

3 - Family and friends

4 - Contacts

5 - Shopping

6 - School

7 - Hobbies and sports

8 - Food and drink

2 - Animals and pets

Start

Listening

Reading

Speaking

Writing

Life & culture

Language tasks

Toolbox

De leereenheden worden ontworpen door OVC waarbij afspraken gemaakt worden over de opbouw van een thema.

Welke ontwikkelingen zijn er geweest die jullie geholpen hebben om jullie vragen te beantwoorden?

In verschillende bijeenkomsten is ingegaan op kenmerken die met het ERK te maken hebben zoals:

- actiegerichtheid – leerlingen werken aan taken;
- zichtbare opbouw van ERK-niveaus;
- zichtbare opbouw vanuit vaardigheden en globale descriptoren;
- zichtbare opbouw vanuit can do-statements;
- beoordelingscriteria op basis van ERK waarmee leerlingprestaties beoordeeld kunnen worden;
- gerichtheid op zelfreflectie.

SLO heeft toen een analyse gemaakt van al bestaand materiaal van ons om te kijken in hoeverre ons materiaal al ERK-proof was. Daarvoor is de checklist *Criteria bij ERK-methodes* gebruikt die op de ERK-site staat. Hoewel ons materiaal al enkele kenmerken had, wilden we dit natuurlijk verbeteren.

Hoe heeft die verbeterslag handen en voeten gekregen?

Naar aanleiding van de analyse werd via een format aangegeven hoe je systematisch taken kunt ontwikkelen waarbij je rekening houdt met ERK-kenmerken. Verder was er veel aandacht voor evaluatie van gearrangeerde leereenheden om de kwaliteit daarvan te verbeteren, met specifieke aandacht voor:

- Relevantie (in hoeverre is het gekozen onderwerp relevant voor het beoogde ERK-niveau, sluit het aan bij de belevingswereld van de doelgroep, past het gearrangeerde materiaal in de leerlijn?)
- Consistentie (is de volgorde van de gekozen bronnen logisch?)
- (verwachte) Bruikbaarheid (in hoeverre verwacht je dat het gearrangeerde materiaal bruikbaar is voor docenten en leerlingen?)
- (verwachte) Effectiviteit (in hoeverre verwacht je dat je de gestelde doelen bereikt?)

Waar liepen jullie tegenaan?

Aangezien we al veel leereenheden gearrangeerd hadden, hadden we niet de tijd om alle leereenheden ERK-proof te maken. Bij de meest recente leereenheden hebben we dat wel zoveel mogelijk gedaan.

Verder vonden we het wetenschappelijke uitstapje om lesmateriaal te ontwerpen vanuit een curriculum theorie een stap te ver. De theorie was tijdens de bijeenkomst wel te volgen maar later lastig reproduceerbaar en bruikbaar.

Is het jullie gelukt de doelstellingen te behalen?

Ja. Het is redelijk gelukt om het ERK in de gearrangeerde leereenheden te laten meelopen. Het heeft potentie om ruggengraat te worden van het materiaal. Het arrangeren daarvan is wel een klus – dat wat we zoeken of nodig hebben is niet altijd voorhanden.

Wat zijn jullie uitdagingen voor de toekomst?

Een aantal aandachtspunten voor de toekomst zijn:

- Hoe verzorgen we passend materiaal bij descriptoren waar we geen materiaal/bronnen bij kunnen 'vinden'?
- Bestrijken we voldoende descriptoren/vaardigheden als we in thema's werken? Komt er een 'restjes - thema'?

Maar we hebben tijdens het project veel expertise kunnen uitwisselen en een goede basis gelegd om ERK-proof materiaal te arrangeren. We gaan dus zeker door op de ingeslagen weg.

Ds. Pierson College

Talen-update bij 'De' Pierson

door Anne Beeker

Inleiding

Het ds. Pierson College in 's-Hertogenbosch-Oost wordt door docenten en leerlingen De Pierson genoemd, taalkundig wat wonderlijk. De reden ligt in het verleden: de school startte in 1876 als een lagere school: de ds. Pierson-school. Later werd het de ds. Pierson-ULO, toen de ds. Pierson-MAVO en vervolgens de ds. Pierson Scholengemeenschap. Scholengemeenschap werd in 1993 vervangen door College. Het lidwoord bleef voor ingewijden echter 'de'.

De school is een protestants-christelijke school met in totaal ongeveer 1600 leerlingen en 150 medewerkers en heeft een vmbo-, havo- en vwo-afdeling. In 2006 won de school de Gouden Schoolbank voor het beste studiehuis van Nederland.

Bij het ERK-project waren vier "kartrekkers" betrokken: voor de sectie Engels oorspronkelijk Bart van Woerkom, na diens vertrek wegens benoeming aan een hbo-opleiding opgevolgd door Monique Arends voor de bovenbouw, voor de onderbouw was dat Claudia de Laat. Voor de sectie Duits fungeerde Monique Schwiedeps als kartrekker voor zowel onder- als bovenbouw, en voor de sectie Frans Léon den Otter, eveneens onder- en bovenbouw. Monique en Léon vertellen in grote lijnen het proces dat de school heeft meegemaakt.

De ervaringen

Wat was de aanleiding voor jullie school om deel te nemen aan dit project?

Dat waren er eigenlijk twee. Ten eerste lag er vanuit de Inspectie een opdracht bij de school: 'Zorg ervoor dat je resultaten van het CSE op niveau zijn'. De resultaten zowel voor het SE als voor het CSE waren voor de MVT te wisselend en bleven achter ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

Ten tweede was er behoefte aan een algemene 'update' van de MVT, niet alleen voor wat betreft het eindexamenniveau maar ook de weg daar naar toe. De schoolleiding schakelde daarom in 2009 SLO in voor een algemeen begeleidingstraject, waarbij gekeken werd naar de randvoorwaarden op school om te komen tot een beter toetstraject.

De knelpunten bleken talrijk:

- te grote klassen;
- te weinig lestijd;
- onaantrekkelijk materiaal;
- te grote werkdruk, tijdgebrek voor materiaalontwikkeling of nakijkwerk;
- inrichting lokalen (apparatuur, opstelling);
- vaksectieklimaat;

- gebrek aan rust binnen de vaksecties;
- imago van de taal;
- vergadertijd.

Na afronding van dit traject bleek er een plek vrij te komen in het ERK-project, zodat de start die we hadden gemaakt met het nadenken over onze aanpak met de MVT, gecontinueerd kon worden.

En wat stond jullie daarbij voor ogen als eindresultaat?

Een duidelijke verbetering van wat hierboven is geschetst. Daarbij ook een 'modernisering' van het talenonderwijs. Eigenlijk kwam het neer op het volgende:

- meer variatie in de les;
- meer doeltaal in de klas;
- meer succeservaringen.

Waarmee zijn jullie begonnen?

Zoals hierboven al beschreven zijn we gestart met SLO-theorie-studiemiddagen, waarbij we hebben geoefend met het schatten van ERK-niveaus aan de hand van videovoorbeelden van leerling-prestaties. Vervolgens hebben we een middag besteed aan het inpassen van ERK-(streef)niveaus in onze PTA's. Daarna zijn we aan de slag gegaan met het maken van taaltaken, waarbij vooral de sectie Duits het voortouw heeft genomen.

Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen geweest?

In grote lijnen zouden we zeggen ERK-implementatie, en de invoering van taaltaken. De mate waarin dat in de secties is gebeurd, verschilt wel. Er is nu bij alle secties bewustwording van wat het ERK is. Voor sommige collega's was het een grote eye-opener, anderen dachten: het zal allemaal wel. Oorspronkelijk was met name de sectie Engels toch wel sceptisch over taaltaken. Eigenlijk waren we al bezig met activiteiten in het kader van internationalisering. Ook het onderbouw-toneelproject was in feite al een soort van taaltaak. Leerlingen kregen ook al punten voor het gebruik van Engels onderling. Wij hadden het alleen nooit gekoppeld aan het ERK. Wij proberen nu ERK-niveaus aan onze projecten te koppelen.

Het traditionele proefwerk is overboord gegooid; in plaats daarvan hebben we nu taaltaken. Echter, bij Engels en Frans zijn die bij de toetsen gekomen, 1 taaltaak per periode. Voor Duits geldt: taaltaken hebben de plaats ingenomen van proefwerken. Een taaltaak wordt wel becijferd als proefwerk. Het geven van cijfers voor taaltaken geeft meer voldoening. Qua becijfering komen leerlingen voor Duits overigens niet hoger uit dan in het oude systeem.

Waar liepen jullie tegenaan? En hoe hebben jullie deze problemen opgelost?

We hebben vooral geworsteld met praktische punten zoals normering. Léon: "Wij van de sectie Frans moesten ons toch weer afvragen of het cijfer nu weer niet te hoog werd.... Ook de wijze van correctie was onderwerp van discussie. Hoe corrigeer je een taaltaak, met name voor de schrijfvaardigheid. De totale manier van toetsing met mondelinge overhoringen (mo's), schriftelijke overhoringen (so's), proefwerken (pw), vaardigheidstoetsen in combinatie met taaltaken gaf ook veel discussie."

Waarover zijn jullie het meest tevreden?

Over ERK-opdrachten. Taaltaken vooral zijn authentieker en levendiger. De leerling is actiever met de taal aan de slag. Met name derdeklassers hebben nu vergelijkingsmateriaal, zij vinden het veel meer werk om een taaltaak te moeten doen maar voor hen is het ook veel leuker. Door meer aan de vaardigheden te werken is de overgang naar de bovenbouw ook minder abrupt. Er is meer creativiteit. De verschillende talenten komen meer tot hun recht.

Welke effecten heeft het werken met het ERK op leerlingen gehad?

Een positief effect: in het algemeen werken leerlingen met veel plezier aan taaltaken en andere ERK-opdrachten. Ze steken er ook het nodige van op. We moeten daarbij aantekenen dat bij ons op school de leerling nog niet expliciet bezig is met het ERK. Het wordt door enkele docenten wel genoemd en het staat ook op meerdere toetsen, maar er is nog geen echte bewustwording bij leerlingen van wat het ERK nu is. Impliciet is er wel bewustwording opgetreden, zoals bleek uit een enquête onder leerlingen:

- "Nu snap ik het echt, wat ik moet kunnen.... bin ich endlich die blöde Brille los!" (*voor de niet in methodes Duits ingewijde: dit is een grapje over Redemittel van Na Klar*).
- Ik weet wat ik moet doen in het buitenland.
- Je komt in één keer te weten dat iemand zes broers heeft!
- Je krijgt punten voor wat je goed doet.

Welke problemen blijven er nog over?

Toetsing van mondelinge opdrachten, het werken aan mondelinge taalvaardigheid is erg arbeidsintensief. Ook de ontwikkeltijd, en de afstemming met so's en de vaardigheidstoetsen levert nog wel behoorlijk wat problemen op. Ook blijft het nog de vraag of de inzet van taaltaken en het ERK nu tot betere eindexamenresultaten leidt.

Wat voor plannen hebben jullie voor de toekomst?

Voorlopig werken we aan de perfectionering van de dingen die SLO ons heeft aangeboden. Dan willen we de Talenstudio verder uitbouwen. Qua internationalisering loopt er inmiddels een project voor leerlingen uit de 2de klassen, namelijk een uitwisseling met een school in Bretagne, inclusief bezoeken van een week over en weer. Voor Frans staat dit jaar ook invoering van de aan het ERK gerelateerde DELF-examens op de agenda. Voor Engels werken we al met Cambridge Advanced in de vijfde klassen, en met Anglia in de overige. Duits wil in de onderbouw het Taaldorp verder uitbouwen.

Welke tips zouden jullie nog hebben voor collega's van andere scholen?

Volgens ons is het belangrijk dat je je niet ingraaft in de leergang waar je mee werkt. Natuurlijk is dat de basis, maar er zijn veel zaken die je erom heen kunt uitvoeren. Dit bevordert de motivatie onder leerlingen om met de taal aan de slag te gaan enorm. Zie het ERK als middel en niet als doel. Maak gebruik van elkaars materiaal, wissel uit en probeer de factor tijd bij de directie aan te kaarten. Want elke verandering begint toch met facilitering.

Periode	Inhoud	ERK-niveau	toets-vorm	duur	herkans-baar	opmerkingen
Per. 1	het (afgeronde) eindcijfer van klas 3					
	leerversterkers (gem)		SO	20'		
	leesvaardigheid	A2	PW	50'		
Per.2	leerversterkers (gem)		SO	20'		
	leesvaardigheid	A2	PW	50'		
	schrijfvaardigheid	A2	tentamen	90'	ja	tentamenweek 2
Per.3	leerversterkers (gem)		PW	50'		
	leesvaardigheid	B1/A2	SO	50'		
	kijk- en luistervaardigheid	A2	tentamen	50'		tentamenweek 3
Per.4	leerversterkers (gem)		PW	20'		
	leesvaardigheid	B1/A2	SO	50'		
	gespreksvaardigheid	A2	tentamen	15'		tentamenweek 4

Voorbeeld toepassing ERK-niveaus in PTA

ERK-toetsen in het schoolexamen

door Daniela Fasoglio

Inleiding

Op een prachtige locatie op de Utrechtse Heuvelrug biedt het Revius Lyceum in Doorn een mooie leeromgeving aan zo'n 1500 leerlingen mavo, havo en vwo. Tot het talenaanbod van de school behoort een junior Engels tto-traject voor leerlingen van de eerste drie leerjaren van vwo en gymnasium. Voor havo-, vwo- en sinds kort ook mavo-leerlingen is het bovendien mogelijk om in de bovenbouw Spaans te volgen in de variant elementair.

Beide talensecties bruisen van creativiteit; bij Spaans is creativiteit een vereiste om het beste uit de leerlingen te halen binnen een verkort traject en met grote klassen. Ook is ontwikkelwerk nodig voor kijk- en luistertoetsen (die voor Spaans niet door Cito worden gemaakt) en voor de toets leesvaardigheid, aangezien de variant elementair alleen met een schoolexamen wordt afgesloten.

De docent Spaans van het Revius, Mercedes Nieto, heeft in 2008 deelgenomen aan het veldproject van SLO *Starterskit Spaans*. In dit project hebben docenten uit zes vo-scholen inschattingen gemaakt van haalbare ERK-niveaus per leerjaar voor Spaans elementair en een aanzet gegeven tot de ontwikkeling van richtlijnen om vanuit het ERK te werken en te beoordelen.

In het lesmateriaal van Mercedes zijn de resultaten van haar werk in dat project duidelijk zichtbaar: elke onderwijsperiode wordt afgesloten met een taalkaak gebaseerd op de ERK-descriptoren, gedurende het schooljaar komen alle vaardigheden aan bod. In het Taaldorp voor klas 4 en 5 zijn de opdrachten gebaseerd op de descriptoren van het ERK.

De reacties van de leerlingen op deze manier van werken zijn positief en dat is ook aan hun leerrendement te zien. Voor Mercedes redenen genoeg om alle talensecties bij de implementatie van het ERK te betrekken, en de schoolleiding proberen te overtuigen dat het ERK de school kan helpen het MVT-onderwijs nog beter *in the picture* te krijgen. Docenten Engels Gert Sollie en Andrea Landau zijn ook positief over de mogelijkheid om door het ERK de SE's van vwo 6 te verbeteren.

De ervaringen van de kartrekkers

Wat was de aanleiding voor jullie deelname aan het ERK-project?

Mercedes: Ik was best tevreden over wat ik in Starterskit Spaans had opgestoken, maar ik wilde er eigenlijk mee verder en het liefst met begeleiding. Toen ik van dit project hoorde heb ik meteen bij mijn teamleider bovenbouw aangeklopt. Het ERK werd ook door de schoolleiding als een instrument gezien om meer afstemming te bereiken MVT-breed, zowel tussen onder- en bovenbouw als tussen de vier talensecties. De school heeft deze kans gegrepen om de talen beter te profileren in het onderwijsaanbod.

Welk doel hadden jullie voor ogen?

Mercedes: Samen met de collega's van de andere talensecties wilden we meer met elkaar praten, meer afstemmen, weten van elkaar hoe wij ervoor staan als het gaat om een taal te leren, in termen van doelen, activiteiten en didactiek. Voor mijn eigen vak wilde ik het werken vanuit het ERK doortrekken tot en met het schoolexamen. Mijn uiteindelijke doel was om te zorgen dat onze eindexamen's voorzien konden worden van de bereikte ERK-niveaus in de verschillende talen.

Waren er ook obstakels bij het bereiken van deze doelen?

Niet alle talencollega's waren bereid om evenveel tijd te investeren in dit project. Dit kwam door verschillende redenen, waarvan tijdgebrek er één was. Bij één talensectie speelde de grote mate van personele wisselingen een belangrijke rol.

Zijn deze problemen in de loop van het project opgelost?

Niet helemaal, de bereikte resultaten zijn om die reden ook verschillend. Maar in alle talensecties zijn bewegingen ontstaan, bijvoorbeeld in de beslissingen over lesmateriaal of de deelname aan internationale certificaten.

Wat hebben jullie in dit project concreet gerealiseerd?

Gert en Andrea: In vwo 5 zijn we bezig geweest met een project schrijfvaardigheid, waarbij wij gebruik hebben gemaakt van het materiaal van de website www.fillingthegap.slo.nl, gebaseerd op het ERK. Het gaf goede resultaten, het enige probleem was het combineren van dit materiaal met de leergang, en de beschikbare lestijd.

In vwo 6 hebben we een andere vorm gegeven aan de toets gespreksvaardigheid. Wij hebben opdrachten zoveel mogelijk in een realistische context geplaatst, zelfs als het ging om een boekbespreking; leerlingen kregen de opdrachten tien minuten van te voren om er zich even op te kunnen voorbereiden. Alle mondelinge toetsen zijn door twee beoordelaars afgenomen, één was gesprekspartner en de

andere vulde het beoordelingsformulier in. Het ERK-beoordelingsformulier dat wij ontwikkeld hebben voor het bepalen van het cijfer was gebaseerd op het model van Twents Carmel College De Thij.

Mercedes: Ik heb schoolexamtoetsen ontwikkeld voor leesvaardigheid havo 5 en vwo 6, gebaseerd op de descriptoren van het ERK. Daarvoor moest ik kijken welke soorten tekst bij het streefniveau pasten qua onderwerp, taalgebruik en domein en ook nog welke vraag bij de ERK-descriptoren paste. Voor havo was mijn uitgangspunt A2, voor vwo B1. Volgend jaar wil ik voor beide ook opgaven op het volgende niveau geven. Voor de schrijfvaardigheid heb ik de structuur van de taalkaak gehanteerd en naar meer tekstsoorten gekeken dan alleen een brief. Ook het schrijven van een korte advertentie hoort bijvoorbeeld bij A2-niveau.

Waren er knelpunten, dingen die niet zo goed liepen?

Gert en Andrea: Leerlingen deden het goed, een succesverhaal was het zeker. De dag van de afname was wel heel hectisch; leerlingen moesten zich op de gang voorbereiden en dit logistieke aspect moet volgend jaar beter. Voor ons was het ook de eerste keer, wij moesten er zelf ook even aan wennen. Volgende keer kan een try-out bijvoorbeeld voor de Kerst voor zowel leerlingen als docenten behulpzaam zijn.

Het beoordelingsmodel werkte niet altijd optimaal omdat er veel tekst was en ook te weinig ruimte voor eigen aantekeningen. Volgend jaar willen we het formulier aanpassen met kortere statements. Leerlingen kregen door de nieuwe beoordelingscriteria wel een goede indruk van wat ze goed en minder goed konden en wisten waar ze op moesten letten.

Wat zien jullie als opbrengst van dit project?

Gert : Wij merken dat leerlingen dingen herkennen vanuit wat ze vooral bij Spaans doen; bij Engels is het ERK minder zichtbaar dan bij Spaans, maar bijvoorbeeld bij mondeling hoor ik ze wel zeggen: 'oh, dat doen we bij Spaans ook'. En ze weten in grote lijnen wel wat het ERK is en wat hun niveau is. Zelfinschatting is ook een leeropbrengst.

Door de bijeenkomsten op school zijn wij als docenten vaker met elkaar gaan praten over niveaus en over wat we in de klas doen om de leerlingen naar een bepaald niveau te brengen.

Andrea: Het ERK betekent voor mij een verandering van denken, het is meer een uitgangspunt voor mijn onderwijs dan dat ik kan zeggen: ja, nu ben ik een ERK-gerichte activiteit aan het doen.

Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten die jullie aan andere scholen zouden willen meegeven?

Het toetsen van de gespreksvaardigheid blijft moeilijk en tijdrovend; die tijd moet je van de school krijgen, als je wilt dat de implementatie goed loopt. Dit geldt voor ontwikkeling, afname en beoordeling. Een goed rooster en goede afnamecondities zijn belangrijk, voor zowel leerlingen als docenten. En als je überhaupt geen uren krijgt voor de ontwikkeling - het gaat immers om onderwijsvernieuwing, dus extra ontwikkeluren vinden wij wel op hun plek - dan gaat de motivatie van docenten na een tijdje zakken.

Het oefenen van de gespreksvaardigheid in de klas blijft lastig, daar moeten we nog meer aandacht aan besteden. Een opgave op B2-niveau betekent dat leerlingen moeten kunnen argumenteren, pro's en cons afwegen, zich in het onderwerp verdiepen met voldoende rijk en genuanceerd taalgebruik. Deze elementen moeten we nog versterken zowel in de toets als in de oefenfase.

Zijn er dingen die, bij nader inzien, anders aangepakt hadden kunnen worden?

De schoolleiding was niet zo betrokken bij dit project; dit bleek pas gaandeweg en was zichtbaar onder andere in het ontbreken van de nodige randvoorwaarden, zoals faciliteren in termen van uren, rooster en afnamecondities. Het project leefde ook voornamelijk in de bovenbouw, terwijl de onderbouw afwachtend was. Het gebrek aan *commitment* van de schoolleiding heeft invloed gehad op de betrokkenheid van sommige docenten en dus op de breedte van het bereik.

Wat zijn jullie plannen voor de toekomst?

Mercedes: Als ERK-kartrekker van de school wil ik het ERK meer bekend maken, ook bij de docenten van andere vakken. De hele school moet weten waar wij talendocenten mee bezig zijn. Dit geldt ook voor de schoolleiding: niet alleen weten maar er ook achter staan. Een breder draagvlak is uitgangspunt voor betere randvoorwaarden en dus betere kansen. Wij zijn bezig met het oprichten van een commissie die zich daarmee gaat bezighouden. Ook zijn er concrete plannen om het Taaldorp in klas 2 en 3 volgens het ERK in te richten.

Voorbeeld:

V6 Orals Speaking Task: 4 minute speech

You are the director of the movie-adaptation of the book that you have read. Instruct 2 of the characters (you can easily use both teachers as potential actors) how they should perform their role in the movie.

5 tips & questions to help you get started:

- What are the characters like in the book?
- What is their relationship?
- What do they look like and is this relevant to the story?
- Think of a few typical situations in which the characters play an important role.
- Think about the importance of these 2 characters for the storyline.

You are allowed to use an **A5** piece of paper containing notes in **key words**.

V6 Orals Speaking Task: 4 minute speech

You are working in a bookstore and somebody comes up to you with a question about the book you have read. You are supposed to convince that person (use one of the teachers present to address your story to) to buy the book you have read.

5 tips & questions to help you get started:

- What makes this book such a good read?
- Why is the theme of the book a theme your customer could be interested in?
- What makes this book a book that everyone should have read?
- Describe a situation in the book that has struck you and tell why.
- Tell something about 2 characters in the book and their importance to the story.

You are allowed to use an **A5** piece of paper containing notes in **key words**.

V6 Orals Speaking Task: 4 minute speech

You are a literary critic and you are asked to tell something about the book that you have read at "Oprah" for "Oprah's Book Club". Address Oprah (one of the teachers present) and the crowd about this book and explain why it will be published for "Oprah's Book Club".

5 tips & questions to help you get started:

- What makes this a good book to read?
- Why is the theme a topical theme in today's world?
- Relate about some of the characters that women could identify themselves with.
- Are there any situations in the book that you would like to talk about?
- Why is this book a book that everyone should have read?

You are allowed to use an **A5** piece of paper containing notes in **key words**.

V6 Orals Speaking Task: 4 minute speech

You have been asked to make a movie adaptation of the book that you have read. You have to make choices about what pieces of the story will be left out. Explain to your co-director (one of the teachers present) what could be left out of the story.

5 tips & questions to help you get started:

- Why is this book so suitable for a movie-adaptation?
- What is going to be the audience of your movie and does that affect your choices?
- Which characters are of vital importance? Which are not?
- What scenes are too beautiful / important to be left out?
- How will you deal with the themes and motives of the book?

You are allowed to use an **A5** piece of paper containing notes in **key words**.

V6 Orals Speaking Task: 4 minute speech

You are the PR-manager of the writer of your book. You have an appointment with a publisher (one of the teachers present) in which you try to convince him/her to publish this book.

- 5 tips & questions to help you get started:
- Tell something about the main character(s) and why they are so unique.
- What scenes are striking and worth publishing for that reason?
- Why is this book so suitable for publishing, is its theme topical (actual)?
- What is the target-audience of this book and why do they need this book?
- Explain why you think this book is going to be a best-seller.

You are allowed to use an **A5** piece of paper containing notes in **key words**.

Aanzet tot nieuwe inzichten

door *Bas Trimbos*

Inleiding

De Regionale Scholengemeenschap Noord Oost-Veluwe (RSG NOV) is een brede scholengemeenschap voor voortgezet onderwijs met afdelingen vwo tweetalig, vwo, havo, sportklas, vmbo tl / kbl / bbl. De missie van de RSG N.O.-Veluwe luidt: 'Iedere leerling komt onze school binnen met talenten, met eerder opgedane kennis of vaardigheden, ontwikkelingsmogelijkheden en ontwikkelingswensen. Onze missie is hierbij aan te sluiten en de verdere ontwikkeling van de leerling zoveel mogelijk te ondersteunen en te stimuleren. Daarbij horen een uitdagende omgeving, binnen en buiten de school, moderne hulpmiddelen en docenten die de leerling centraal weten te stellen. Onze scholengemeenschap wil op basis van haar openbare identiteit opleiden en vormen'.

De school wil dit realiseren door een kleinschalig georganiseerde school te zijn. De kartrekker van het ERK-project, Rinske Hofman (docent Frans) vertelt over de ervaringen van de MVT-docenten van de school in dit project.

De ervaring van de kartrekker

Wat was de aanleiding voor jullie om deel te nemen aan het project?

In september 2009 zijn we zelf gestart met een ERK-project om binnen de school het onderwerp breder in beeld te brengen. We hebben toen een bijeenkomst georganiseerd om in eerste instantie de bovenbouw-docenten van MVT vertrouwde hulp te bieden met het ERK en de website www.erk.nl. Op basis van die bijeenkomst hebben we in oktober 2009 een adviesgesprek gehad met Daniela Fasoglio van SLO om de verdere strategie en aanpak van het project binnen school te verkennen. Aansluitend hebben we Daniela gevraagd om onze tweede bijeenkomst (1 december) binnen school te begeleiden.

Naar aanleiding van dat adviesgesprek en tijdens de voorbereiding op de bijeenkomst van december kwam het aanbod van SLO om vanaf januari deel te nemen aan het ERK-project onder begeleiding van Bas Trimbos. We zijn dus eigenlijk halverwege het lopende project van SLO ingestapt.

Wat waren jullie doelen aan het begin van het project?

We wilden de MVT-docenten bekend laten geraken met het ERK en de kenmerken daarvan.

Concreet gezegd:

- Iedere MVT-docent kan de niveaus herkennen en realiseert zich op welk niveau de leerlingen bezig zijn. De MVT-docent kan de vraag beantwoorden 'wat kan ik verwachten, hoe speel ik daarop in', toegespitst op de vaardigheden spreken en schrijven.
- De MVT-docenten kunnen het nut, de noodzaak en de toegevoegde waarde van een taalkaak in het talenonderwijs bepalen (wat is een goede taalkaak? waarom is die goed? hoe beoordeel ik die? wat is het doel van de taalkaak?).
- Het realiseren van 'ERK-proof' PTA's in de eindexamenjaren.

Hoe hebben jullie aan de doelen gewerkt?

We hebben verschillende bijeenkomsten met SLO op school gehad. Tussentijds hebben we intern ook bijeenkomsten georganiseerd om verder te gaan in het gestarte proces. Tijdens de eerste bijeenkomst in december 2009 zijn we ingegaan op de verschillende kenmerken van het ERK en moesten we verschillende taken inschatten op ERK-niveau, dit om in de vingers te krijgen wat ERK-niveaus zijn, zeg maar familiarisatie met het ERK.

In de daarop volgende bijeenkomsten lag het accent op taaltaken, zowel het maken van taaltaken, het uitvoeren daarvan als de beoordeling van prestaties van leerlingen en het bekijken van verschillende beoordelingsmodellen. Zo hebben we voor het Taaldorp van juni 2010 sommige taaltaken nog eens door een ERK-bril bekeken en aangepast. Voor het verder ontwikkelen van taaltaken zijn we gebruik gaan maken van het 'format leerzame activiteiten' van SLO. Hiermee zijn we bijvoorbeeld voor het vak Frans gestart met een taaltaak te maken en uit te voeren in de les. Deze hebben we ook geëvalueerd. Tijdens de laatste bijeenkomst in november 2010 hebben we gekeken naar bestaande opdrachten van ons Taaldorp en hoe we deze verder aan konden passen zodat deze meer ERK-proof worden. Daarnaast hebben we vanuit Taalprofielen gekeken hoe we het Taaldorp, dat tot nu toe bestaat voor de eerstejaars-leerlingen, ook kunnen uitbreiden naar het derde leerjaar. Een door de sectie Engels ontwikkeld voorbeeld van een taaltaak voor het Schoolonderzoek Engels spreekvaardigheid volgens het format leerzame activiteiten is besproken en zal de komende periode worden uitgevoerd en geëvalueerd.

Kun je iets meer vertellen over de gemaakte en geëvalueerde taaltaak, wat is daaruit gekomen?

Bij de voorbereiding heeft een authentiek Frans document 'Mémoire des migrations' als inspiratie gezorgd voor het lesidee: 'Nos ancêtres: « Mémoires familiales de lycéens »'.

Het lesidee is bedacht door drs. A. Eelkema van de ILS Radboud Universiteit Nijmegen en aan de hand van het "format leerzame activiteiten" is dat lesidee door mij verder uitgewerkt, waarbij het uitwerken van de taaltaak in begrijpelijke taal voor leerlingen centraal stond. Hierbij heb ik systematisch gebruik gemaakt van feedback-rondes waarin bijvoorbeeld bekeken werd naar de duidelijkheid van het stappenplan en de uitvoerbaarheid van de taak (zie afbeelding 1).

Hoe pak je het aan? Stappenplan:

1. lees de fragmenten uit het boek "Mémoire des migrations", familieherinneringen geschreven door leerlingen van de bovenbouw van een Franse school in Fresnes (Frankrijk) en begeleid door hun docenten. Bekijk de verhalen en de illustraties.
2. Bedenk wat je zou willen onderzoeken / weten over jouw grootouders/familie
3. Stel een vragenlijst op voor / over je grootouders. Waar ben je benieuwd naar?
4. Stel deze vragen aan een persoon die bekend is met jouw familiegeschiedenis (grootouders, ouders, familie, bekenden)
5. Verwerk de informatie en schrijf een eerste versie van jouw familie verhaal in het Frans. Zoek bij de kern van je verhaal een passende illustratie (kaart, foto, ...).
  - o Begin je verhaal met je naam, je leeftijd en je opleidingsniveau.
  - o Gebruik nog eens de voorbeeldverhalen die je gelezen hebt: kun je daar nog iets mee?
  - o Als je klaar bent kijk je je geschreven verhaal goed na op:
    - **grammatica**: werkwoordsvormen, werkwoordstijden (imparfait / passé composé), gebruik de passé composé en de imparfait op de goede manier, hele zinnen en verdere grammaticale onderwerpen (gebruik je opzoekgrammatica)
    - **samenhang**: woorden van tijd in je verhaal (par exemple: autrefois, un jour, le lendemain), een aantal verschillende voegwoorden
    - **spelling en layout**
  - o Je levert de eerste versie in op papier met de illustratie, netjes in een plastic mapje. Regelafstand 2 (of een regel overslaan na iedere regel). Gebruik van vertaalmachines moet achterwege blijven.
  - o Net als bij eerdere schrijfp opdrachten krijg je je eerste ingeleverde versie terug met correcties om te verbeteren.
  - o Je levert een tweede, verbeterde versie in met je illustratie via de ELO omgeving.

Afbeelding 1.

De definitieve versie van de taalkaak werd ingeleverd op de ELO van de school.

De leerlingen kregen geen cijfer voor de uitvoering van de taalkaak. De taalkaak werd ingezet als handelingsdeel waarbij de uitslag van het ingeleverde werk voldoende moest zijn. Dat wil zeggen, het product moest voldoen aan de vooraf gestelde ERK-criteria (zie afbeelding 2). Hoewel de leerlingen geen cijfer kregen, hadden ze wel het gevoel dat ze meer hadden geleerd dan in bijvoorbeeld toetsen.

Evaluatie: Hoe wordt je opdracht beoordeeld:

Bij deze taak laat je zien dat je eenvoudige, gedetailleerde beschrijvingen kan maken over een aantal bekende onderwerpen, zoals hier je familie met hun achtergrond (werk, hobby's, gebeurtenissen).

Je hebt het goed gedaan als:

- **Woordenschat en woordgebruik**
je woordenschat voldoende is geweest om eventueel met behulp van omschrijvingen over vertrouwde onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en (actuele) gebeurtenissen te schrijven
- **Grammaticale correctheid**
je redelijk correct gebruik hebt gemaakt van veelvoorkomende grammaticale onderwerpen (routines).
- **Spelling en interpunctie**
je een lopende tekst hebt geschreven die over het algemeen in het geheel begrijpelijk is. Je spelling, interpunctie en lay-out in de meeste gevallen correct genoeg zijn geweest om te volgen.
- **Coherentie**
je series van kortere zinnen tot een samenhangend geheel hebt gebracht (gebruik van voegwoorden, passend gebruik van imparfait/passé composé)

Afbeelding 2.

We hebben de taaltaak zowel onder docenten als leerlingen geëvalueerd. Beide groepen zijn positief over taaltaken:

Positief:

- + lesidee spreekt leerlingen aan: dicht bij eigen belevingswereld;
- + leerling heeft aantoonbare individuele inzet;
- + leerling bereikt eigen niveau in deze opdracht (duidelijk verschil tussen havo en vwo);
- + eisen aan opdracht voor leerlingen duidelijk vanaf start;
- + eindproduct boek.

Negatief:

- - eindproduct boek => extra tijdsinvestering docent.

Nu het project afgelopen is, hoe gaan jullie nu verder?

Tijdens de afsluitende evaluatiebijeenkomst, waar alle scholen aanwezig waren die deel hebben genomen aan het ERK-project, zijn opbrengsten van het project gepresenteerd en uitgewisseld. Dit vonden we erg nuttig. Niet alleen om te zien waar andere scholen mee bezig zijn maar ook om een beeld te krijgen hoe docenten van verschillende scholen gefaciliteerd worden door hun schoolleiding. Eén van onze dilemma's is namelijk dat het maken van nieuwe taaltaken veel tijd en energie kost. Ook het zoeken van taaltaken en het beoordelen van die taaltaken op kwaliteit kost de nodige tijd en expertise. De aanpak van Northgo om werkgroepen in te stellen die verantwoordelijk zijn voor bijvoorbeeld het ontwikkelen van taaltaken, sprak ons erg aan. We zullen dus gezamenlijk met de directie en het MT een activerend en enthousiasmerend kernteam moeten blijven vormen en met de MVT-collega's prioriteiten moeten stellen zodat we efficiënt met onze tijd kunnen omgaan.

CSG Anna Maria van Schurman

Op weg naar communicatiever talenonderwijs

door Dirk Klein

Inleiding

De CSG Anna Maria van Schurman is een christelijke scholengemeenschap voor voortgezet onderwijs in Franeker (Friesland). De naam van de school wordt meestal afgekort tot AMS en is een begrip in Franeker en wijde omgeving. Op dit moment werken er bij AMS ruim 100 docenten en heeft de school meer dan 900 leerlingen.

Het AMS biedt vmbo- en havo-leerlingen een uitgebreid pakket aan mogelijkheden: de vmbo-leerlingen kunnen hun studie afronden met een diploma voor de Basisberoepsgerichte Leerweg (BBL), de Kaderberoepsgerichte Leerweg (KBL), de Theoretische Leerweg (TL) en leerwegondersteunend onderwijs (LWOO). Voor de havo-leerlingen bestaan sinds 2009 havo-*plus* klassen met meer verdiepings- en verrijkingstof. Als voorbereiding op het Europees Burgerschap organiseert het AMS internationaliseringprojecten en heeft de school contact met scholen in Griekenland, Hongarije, Denemarken en Duitsland.

De MVT-secties hebben de afgelopen twee jaar onder begeleiding van SLO kennis gemaakt met het Europees Referentiekader en docenten zijn begonnen met de implementatie.

De school heeft voor het ERK-project een ontwikkelgroep in het leven geroepen die bestond uit Johanna Dam (Duits), Sophie Bartlema (Frans) en Engbert de Ruiters (Engels), opgevolgd door Marja Huis. De ontwikkelgroep heeft in overleg met de MVT-secties en de directie samen met SLO de doelstellingen voor het project geformuleerd, waarbij het ERK ingezet zou worden om het MVT-onderwijs communicatiever te maken. Deze doelstellingen kunnen worden samengevat in de volgende zes punten:

- Docenten weten wat het ERK inhoudt en zijn in staat om te beoordelen in hoeverre de gebruikte leergangen ERK-gericht zijn.
- Docenten leggen de streefniveaus voor de onderbouw en de eindniveaus voor de bovenbouw in een document vast.
- Docenten maken de lessen communicatiever door de inzet van taken.
- Docenten kunnen de taken in een doorlopende leerlijn plaatsen.
- Docenten kunnen de leerlingenprestaties met behulp van de ERK-criteria beoordelen.
- Docenten laten de leerlingen hun vorderingen met behulp van het ERK bijhouden en verbeteren.

Behoeftanalyse

Tijdens het project heeft Johanna Dam de behoeften van de MVT-collega's geïnventariseerd ten aanzien van de implementatie van het Europees Referentiekader. De belangrijkste conclusies uit het onderzoek waren:

- De docenten waren niet tevreden over de tot nu toe gebruikte beoordelingssystematiek.
- Er was belangstelling voor het beoordelen met een gemeenschappelijk beoordelingsmodel.
- In het nieuw te ontwikkelen beoordelingsmodel moesten de ERK-criteria worden meegenomen.
- Het beoordelingsmodel moest flexibel inzetbaar zijn voor meerdere jaarlagen, sectoren en talen.
- Het aanbieden van taken in een vast formaat leek interessant.

De ervaringen van de ontwikkelgroep

Wat was de aanleiding voor jullie school om deel te nemen aan dit project?

Tijdens verschillende bijeenkomsten was de wens van meer afstemming tussen de moderne vreemde talen heel helder naar voren gekomen. Door met elkaar te praten bleek dat wij eigenlijk onbewust al in veel opzichten elementen van het ERK gebruikten, maar wij wilden dat alle docenten vertrouwd zouden raken met de systematiek van het ERK en de verschillende vaardigheden zouden leren beoordelen op het juiste ERK-niveau. Ook wilden wij heel graag dat onze leerlingen meer inzicht zouden krijgen in hun eigen taalleerproces.

Wat wilden jullie aan het eind van dit project concreet hebben bereikt?

Tijdens en na het intakegesprek hebben we hier uitvoerig over gesproken en we hebben deze vraag aan de verschillende secties voorgelegd; de volgende vragen en wensen kwamen naar voren:

- hoe organiseer je de lessen met behulp van het ERK?
- hoe integreer je de can-do-statements in je leergang?
- hoe werk je met taaltaken?
- hoe toets je met behulp van het ERK? En hoe pak je dit praktisch aan?
- hoe kun je ICT inzetten om het ERK gestalte te geven?
- hoe bepaal je de eindniveaus per vaardigheid?
- welk niveau moeten de leerlingen eigenlijk halen?
- hoe pak je een doeltaal-voertaalbenadering in je lessen aan?
- hoe differentieer je?
- we willen misschien een talentcentrum ontwikkelen. Hoe pak je dit aan?
- vakken leveren tijd in voor algemene projecten. Hoe kun je ondanks de afgenomen tijd de oorspronkelijke streefniveaus toch halen?

Onze wensenlijst was natuurlijk te lang en te ambitieus voor een tweejarig traject, dus wij besloten om prioriteiten te stellen. Om te beginnen wilden wij ervoor zorgen dat alle MVT-docenten aan het eind van dit project zichzelf ERK-bekwaam konden noemen. Ten tweede wilden wij dat er in alle talensecties ervaring werd opgedaan met het ontwikkelen en uitproberen van taaltaken en het beoordelen volgens ERK-criteria.

En is dit jullie ook gelukt?

Wij vinden van wel. Alle MVT-docenten hebben kennis gemaakt met het ERK en hebben geoefend met het inschatten van niveaus. We hebben afspraken gemaakt over de te behalen ERK-niveaus in de verschillende leerjaren en voor de verschillende vaardigheden. Naast de methoden van de uitgeverijen hebben we enkele extra leeractiviteiten ontwikkeld in de vorm van taaltaken; wij wilden op deze wijze systematischer gaan werken aan het productief gebruik van de vreemde taal. Voor de ontwikkeling van de taaltaken hebben we allemaal het format van SLO gebruikt, waardoor meer afstemming tussen de talen is ontstaan. Voor de onderdelen spreken en gesprekken voeren is een begin gemaakt met de ontwikkeling van een beoordelingsmodel met gebruik van rubrics, waarin de ERK-niveaus naast het cijfersysteem zijn verwerkt. We zijn er nog niet helemaal tevreden mee, daar moet dit jaar nog verder aan gewerkt worden. Elke MVT-sectie heeft bij de toetsing van spreek- en gespreksvaardigheid tenminste één keer dit model uitgeprobeerd. Tegelijkertijd hebben we gemerkt dat deze nieuwe manier van kijken naar taalonderwijs ook invloed heeft gehad op andere dingen. Bijvoorbeeld, bij de keuze voor een nieuwe methode is de mate waarin uitgeverij het ERK erin verwerkt hebben een belangrijk punt geworden. En bij het toetsen van de woordenschat en grammatica proberen we ons nu meer op de toepassing te richten en niet alleen op kennis.

Welke problemen hebben jullie ervaren?

De kartrekkers waren meteen voor de implementatie van het ERK. De andere docenten waren echter afwachtend en soms sceptisch. Sommigen waren in het begin zelfs helemaal tegen. Men zat niet te wachten op extra werk. Ook was men bang voor veel administratief werk: hoe houd je bijvoorbeeld de vorderingen van elke leerling bij? Belangrijke vraag van iedereen was: hoe zet je het ERK praktisch in? Ook wilden we wel eens op een andere school kijken hoe men daar met het ERK omging.

Na twee jaar zijn we een stuk verder en wijzer. Toch vergt de invoering van het ERK veel tijd van alle MVT-docenten. Bij nader inzien hadden wij hiervoor meer tijd moeten inplannen. Maar wij zijn wel tevreden over de stappen die wij al gezet hebben.

Wat zien jullie als belangrijkste opbrengsten van dit traject?

De belangrijkste opbrengst zit in de acceptatie: na twee jaar zijn de meeste docenten wel overtuigd geraakt van het nut van het ERK. De verschillende instrumenten hebben ons geholpen om meer afstemming te realiseren en het onderwijs communicatiever te maken. Ook van het zelf ontwikkelen van rubrics voor spreken en gesprekken voeren hebben we veel geleerd. En we zijn kritischer geworden ten opzichte van onze methode.

Wat waren de knelpunten en wat waren de oorzaken ervan?

Vaak kwamen we tijd te kort. Iedereen binnen onze school is naast het verzorgen van de lessen ook bij veel andere projecten betrokken. In het begin hadden we niet veel tijd voor gezamenlijk overleg, maar na een gesprek met de directie is dit beter geworden. Helaas waren er ook wat wisselingen van de wacht binnen de ontwikkelgroep. Dit heeft wel voor wat vertraging gezorgd, maar gelukkig is dit snel opgelost.

Welke tips zouden jullie aan collega's van andere scholen geven?

Bij ons op school hebben we een ontwikkelgroep en de leden van die groep worden door de school gefaciliteerd. In de groep zit minimaal één persoon per taal. Dit werkt goed en we raden elke school aan om een dergelijke groep in het leven te roepen. Tijd is een belangrijke factor. Iedereen heeft het druk, een goede planning is dus heel belangrijk. We hebben goede ervaringen met het zetten van kleine stapjes: immers, je moet niet te veel en te snel willen veranderen. Veel oefenen met de videofragmenten van de ERK-site en het ERK-spel leveren meer op dan alleen praten.

Hoe gaan jullie nu verder?

Dit schooljaar gaan we alle collega's van andere vakken informeren over het ERK en over waar wij mee bezig zijn. Daarna zullen ook leerlingen en ouders hierover geïnformeerd worden. Leerlingen zijn over het algemeen al een beetje bekend met de ERK-niveaus, doordat op de verschillende taken en toetsen de ERK-niveaus zijn vermeld en de docent daar uitleg over heeft gegeven.

We hebben het ERK nu wel in de vingers. We gaan het beoordelingsmodel voor gesprekken voeren en spreken verder perfectioneren aan de hand van de eerste ervaringen.

We moeten de vaart erin houden en daarom heeft de ontwikkelgroep een voorstel voor de voortgang van dit project gemaakt. Belangrijke onderdelen en afspraken zijn: iedere docent maakt dit schooljaar twee taaltaken, iedere docent probeert het beoordelingsmodel uit en we organiseren talendagen met taaleilanden voor alle talen in alle klassen.

Voorbeeld: taaltaak reclamespot

Titel: Reclamespot			
Taak: Het maken van een reclamespot in de Duitse taal			
Niveau ERK: B1	Vaardigheid: Spreekvaardigheid	Duur: Ca. 3 ½ uur	MVT: Duits
Product: Reclamespot (bioscoopversie) Tussenproduct: lijst reclametaal; beschrijving van 2 producten uit een Duitstalig land; quiz Producteisen: duur van de presentatie: minimaal 1 ½ minuut, maximaal 4 minuten			
<p>Situatie/thema: Je gaat een filmopname maken. Het thema is een reclamespot. Je moet een product beschrijven en adviseren in het Duits.</p>		<p>Stappenplan: Werk in duo's.</p> <p>1. Kijk naar 4 Duitse TV-reclames: - Om welk product gaat het, wordt er een slogan gebruikt? - Op welke wijze worden de reclames aangeboden? Waarom zou je volgens de reclame juist dat product moeten kopen? Maak aantekeningen. Maak daarna op basis van je aantekeningen een lijst woorden en zinnen die kenmerkend zijn voor reclames.</p> <p>2. Lees op internet of in tijdschriften 2 Duitstalige advertenties. Schrijf een beschrijving van beide producten (op aparte vellen) zonder deze in de tekst te noemen en lever beide beschrijvingen in.</p> <p>3. In de klas: De docent organiseert een quiz voor de hele klas. Jullie zullen aan de hand van de beschrijvingen moeten raden om welke producten het gaat!</p> <p>4. De filmopname: Jullie gaan nu zelf aan de slag!</p> <ul style="list-style-type: none"> - kies een product dat jullie willen adverteren; - verzin eventueel een slogan; - ontwerp de reclame: wat is de situatie? wat gebeurt er en wat wordt er gezegd? wie zegt wat? - maak een lijst van het benodigde materiaal en zorg dat je het materiaal ook hebt; - werk het script uit op papier; maak hiervoor ook gebruik van de lijst die je bij stap 1 hebt gemaakt; - laat ontwerp, lijst en script aan de docent zien; - oefen met je partner; - maak de opname; - lever de opname digitaal in aan je docent. 	

Leerversterkers: Grammatica vergrotende trap, gebiedende wijs, zie TB Een woordenlijst met ten minste 10 nieuwe woorden	Evaluatie: Lever individueel je eigen mening over de opdracht bij de docent in. Dit mag in het Nederlands. Het geheel wordt met een cijfer beoordeeld. Weging: 1 keer. Eveneens wordt bij de evaluatie het door de docent ingevulde beoordelingsmodel besproken.
---	---

Auteur: J. Dam, CSG Anna Maria van Schurman

Twents Carmel College, locatie De Thij

Omslag naar ERK-denken

door Jos Canton

voorzijde De Thij Oldenzaal

Inleiding

De Thij in Oldenzaal maakt deel uit van het Twents Carmel College en ligt in de gelijknamige wijk. In deze locatie huizen de onderbouw van vmbo-t, havo en vwo en de bovenbouw havo/vwo. Het gebouw heeft goede voorzieningen voor het talenonderwijs, de lokalen beschikken over smartboards met internet. In de brede gangen naast de MVT-lokalen zijn goed zichtbare en prima geoutilleerde werkplekken voor leerlingen. In Losser en in Denekamp zijn er dependances voor de onderbouw. Er zijn goede contacten met de zusterscholen in het centrum van Oldenzaal. In de school bestond al een ontwikkelteam MVT. Dit ontwikkelteam heeft het initiatief genomen voor het ERK-implementatietraject. De schoolleiding stond er meteen zeer positief tegenover. Het ontwikkelteam is in het afgelopen schooljaar zes middagen bij elkaar gekomen. De school boekt de laatste jaren goede examenresultaten bij Frans en Duits. De gemiddelden bij havo en vwo in het centraal examen liggen hoger dan het landelijk gemiddelde, bij Engels al enige tijd iets lager. Het aantal leerlingen dat Frans en/of Duits heeft gekozen komt overeen met het landelijk gemiddelde of ligt iets daarboven.

Gesprek met Jos Baack, docent Frans en kartrekker van het project

Wat was de aanleiding voor de deelname aan dit project?

Het ERK breder implementeren met behulp van professionele expertise. We waren al een tijdje bezig met het ERK. Wij hebben ontwikkelteams op school waarvan er één het ontwikkelteam MVT is. Wij komen vijf à zes keer per jaar een middag bij elkaar. Zoals gezegd waren we wel al een eindje op weg met het ERK, zo hadden we beoordelingsformulieren ontwikkeld voor spreken/gesprekken voeren en schrijven. We wilden verder werken aan doorlopende leerlijnen voor alle vaardigheden. Ook kwamen we erachter dat we eigenlijk nog onvoldoende aandacht hadden besteed aan het ontwikkelen van taaltaken.

Wat wilden jullie met dit project bereiken?

Dat het ERK zowel bekend als gebruikt zou worden in alle jaarlagen aan het eind van het traject.

Wat waren jullie verwachtingen ten opzichte van SLO-begeleiding in dit project?

Vooraf overdracht van know-how en het helpen met de implementatie van de taaltaken.

Hebben jullie het idee dat jullie ook bereikt hebben wat jullie voor ogen hadden?

Ja, het was wel een flinke klus door een grote groep docenten, van zowel onderbouw als bovenbouw.

We kregen het gevoel: terug naar de basis. Je merkt hoe gefragmenteerd je bezig was met taalonderwijs en de ontwikkeling van taaltaken geeft je nieuwe energie, aan de leerlingen ook. We hebben er best veel gemaakt, sommige klein, sommige groter. We hebben een elektronische leeromgeving (Teletop) waar iedereen zijn taaltaken op kan zetten.

Zijn er dingen die bij nader inzien anders aangepakt hadden moeten worden?

Nee, we zijn tevreden dat we achteraan (bij de eindexamenklassen) zijn begonnen, dat gaf het streefniveau aan. Vandaar naar doorlopende leerlijnen was een logische stap.

Wat zijn jullie concrete resultaten en producten?

Zoals gezegd hadden wij een beoordelingsmodel ontwikkeld voor de productieve vaardigheden, gebaseerd op de tekstkenmerken van het ERK. Het moest een cijfer opleveren en tegelijk corresponderen met een streefniveau. Wij zijn begonnen met spreken/gesprekken voeren in de eindexamenklassen en daarna kwam het ontwikkelen van een model voor schrijfvaardigheid aan de beurt. In de loop van het project zijn voor de lagere klassen soortgelijke modellen ontwikkeld.

Doordat in de beoordelingsmodellen de niveaus van het Europees Referentiekader worden genoemd, hebben ook de leerlingen van De Thij kennis gemaakt met het ERK en wat je op een bepaald niveau moet kunnen voor Frans, Duits of Engels. Zij hebben bovendien meegewerkt aan video-opnames en zijn SLO behulpzaam geweest bij het aanpassen van de terminologie voor de niveaucriteria in een voor de leerlingen meer toegankelijke taal voor de ERK-site. Bij alle talen wordt nu al vanaf de onderbouw serieus gestreefd naar het hanteren van de doeltaal in de klas.

Om het gebruik van de Franse taal in de klas te stimuleren hebben we in h/v 3 een eentalige leergang Frans ingevoerd. Het gebruik van Frans of Duits in de klas komt overigens heel goed van pas nu wij vanaf dit schooljaar leerlingen laten deelnemen aan de internationale certificaten van het Goethe Instituut en aan DELF scolaire.

We hebben door het project ook aandacht geschonken aan de didactiek; wij hebben taaltaken ontworpen en uitgeprobeerd bij de drie talen. Ook in het leerplan voor de onderbouw hebben we nu taaltaken ingebouwd.

Wat zien jullie als belangrijke opbrengsten van dit project?

Iets wat ons opvalt is ten eerste het feit dat wij nu een helderder doel voor ogen hebben. Wij gebruiken de doeltaal veel meer in de les en we laten zoveel mogelijk vaardigheden samen aan bod komen; door de taaltaken wordt cultuur veel beter geïntegreerd in de taallessen. En we merken dat leerlingen met plezier werken: zo is taalonderwijs eigenlijk bedoeld!

Denken jullie dat de opbrengsten van dit project ook zullen helpen bij jullie plannen voor de komende schooljaren?

Jazeker. De taaltaken komen in de studiewijzers en we hebben TaalstERK toetsen gepland op scharniermomenten, dat wil zeggen aan het begin van het tweede leerjaar, aan het einde van het derde leerjaar en in het voor-eindexamenjaar.

Wat zou je aan de docenten van een school aanraden die met een vergelijkbaar project willen beginnen?

Goed investeren in samenwerking, zoveel mogelijk mensen eigenaar laten worden van het ERK. Mensen kunnen ook indirect betrokken worden, kleine (werk)groepjes vormen die allemaal verantwoordelijk zijn voor één onderdeel. Talensecties moeten zoeken naar een leergang die past bij de leerdoelen. De implementatie van het ERK gaat niet zonder de doeltaal in de klas te stimuleren; als alle leraren het doen wennen leerlingen snel.

Wat zou je aan de schoolleiding van een school aanraden die met een vergelijkbaar project wil beginnen?

Je goed informeren, weten waarvoor het ERK dient, en dan de uitvoerende docenten goed faciliteren, het project blijven volgen. Werk met duidelijke formats (bijvoorbeeld om de stof van de onderbouw te verkavelen met duidelijke indicaties van het ERK-niveau). Faseren, niet te groot beginnen. Als je klein begint ontstaat vanzelf de behoefte er steeds iets aan toe te voegen.

Voorbeeld van PTA:

Programma van Toetsing en Afsluiting 4, 5 en 6 VWO

DUITSE TAAL EN LITERATUUR

Gemeenschappelijk deel SLU: 480

5 VWO

Toetsnr.	Weging SE	Omschrijving
SE 1	2,5%	An die Freude: literatuurtoets
SE 2	7,5%	Boeken (3 toetsen)

6 VWO

Toetsnr.	Weging SE	Omschrijving
SE3	10%	Luistertoets 1 (50 minuten) ERK-niveau B1+
SE4	10%	Schrijven: informeel (w) / opstel ERK-niveau B1+
SE5	2,5%	An die Freude: Literatuurtoets
SE6	7,5%	Boeken (3 toetsen)
SE7	15%	Luistertoets 2 (Cito) ERK-niveau B2
SE8	30%	Mondeling: 30 minuten in koppels ERK-niveau B2
SE9	15%	Schrijven: formeel (w) /opstel ERK-niveau B2

(w) gebruik van woordenboek Ne-Du toegestaan

Verklaring ERK-niveaus vindt plaats tijdens de vaklessen.

3. hERKenbare struikelblokken

Aan alle scholen is gevraagd om aan te geven wat de grootste struikelblokken waren geweest gedurende het tweejarige traject. Uit alle reacties zijn de volgende zeven struikelblokken gedestilleerd. Vertegenwoordigers van de negen scholen hebben deze vervolgens samen besproken; sommigen hadden een probleem al aangepakt en er een oplossing voor bedacht, waarmee de overige hun voordeel konden doen.

De resultaten van deze discussies zijn in de overzichten op de volgende pagina's samengevat.

3.1 Tijd

Het kost ons heel veel tijd om taaltaken te ontwikkelen en uit te voeren. Kan het efficiënter?

'Bij het probleem 'tijd' zijn er meerdere aspecten: ten eerste de tijd die het kost en die er niet altijd is, om iets te ontwikkelen. Ten tweede is het lastig inschatten hoeveel tijd het de leerlingen kost om een taalkaak uit te voeren; en dan zijn er altijd weer de technische problemen waar je voor komt te staan en die veel (les)tijd kosten; bijvoorbeeld, door leerlingen gemaakte filmpjes in de klas laten zien bleek niet altijd even makkelijk te zijn' (*Beekvliet Gymnasium*)

'Veel docenten krijgen geen taakuren om materiaal te ontwikkelen, meestal omdat de betrokken docenten al te vol zitten, dus wij hebben te weinig tijd om zelf materiaal te ontwikkelen' (*Revius Lyceum*)

'Taaltaken maken en nakijken kost erg veel tijd zonder dat er duidelijke faciliteiten tegenover staan' (*Pierson College*)

'Het maken van nieuwe taaltaken kost veel tijd en energie. Maar ook het zoeken naar onderwerpen voor die taken kost tijd, evenals het beoordelen op kwaliteit. Hoe lossen andere scholen dit op?' (*RSG NOV*)

Collega's geven tips

- Benoem een ERK-coördinator of een coördinerende ERK-commissie; de leden worden gefaciliteerd (60 uur als het om een persoon gaat, 30 uur bij meerdere leden) en roepen iedere zes weken de vakgroep bijeen. Deze commissie kan de vaksecties 'huiswerk' opgeven, bijvoorbeeld om producten in de klas te testen.
- Profileer je als ERK-commissie binnen de school via bijvoorbeeld een nieuwsbrief of een site (met een link naar de ERK-site). Interesseer ook de ouders door op een ouderavond iets over het ERK te komen vertellen.
- Plan vaste vergadermiddagen voor het ERK.
- Benoem per sectie één docent die het ERK aanstuurt en faciliteer deze docent met taakuren (ca. 10 tot 30 klokuren per schooljaar).
- Stel per niveau iemand aan die verantwoordelijk is voor het ERK.
- Benoem kartrekkers. Faciliteer hen met 25 uur per jaar voor bijvoorbeeld het ontwikkelen van taaltaken. Stel ook projectgroepen in voor afzonderlijke aandachtsgebieden, bijvoorbeeld het gebruik van de doeltaal als voertaal, versterkt taalonderwijs en taaldorp.
- Wijs de schoolleiding op de ERK-website waar zij argumenten kunnen vinden vóór de implementatie van het ERK, op hún niveau.

3.2 Zelf-assessment

Hoe kunnen wij de zelfinschatting van de leerlingen stimuleren?

'Als MVT-docenten zouden wij graag zien dat leerlingen meer inzicht krijgen in hun eigen kunnen c.q. beheersing van de moderne vreemde taal' (*Anna Maria van Schurman*)

Collega's geven tips

- Begin met het ontwikkelen van een zelfevaluatieformulier of neem er een over, bijvoorbeeld van www.europeestaalportfolio.nl. of van Europass (www.europass.nl). Natuurlijk gebaseerd op de tekstkenmerken zoals beschreven in Taalprofielen.
- Druk zo'n schema af en deel het uit aan het eind van een vaardigheidstoets. Leerlingen vullen dat formulier in.
- Laat leerlingen zichzelf evalueren tijdens een portfolioles. Leerlingen evalueren zo per vaardigheid hun niveau aan de hand van de ERK-tekstkenmerken.
- Geef de leerlingen de ERK-tekstkenmerken vóór de opdracht, zodat zij weten volgens welke criteria ze worden beoordeeld.
- Laat leerlingen ook mee beoordelen tijdens bijvoorbeeld een presentatie, zodat ze zich eigenaar gaan voelen.

3.3 Doeltaal - voertaal

Hoe kunnen wij de vreemde taal meer inzetten in de les en hoe krijgen wij de leerlingen mee?

'Wij hebben iedere keer weer stimulans nodig, de niveauverschillen binnen de klas zijn soms groot: minder bedreven leerlingen haken af als zij de voertaal niet kunnen volgen, bedreven leerlingen voelen zich tekort gedaan als de doeltaal dan maar minder gehanteerd wordt. Het is organisatorisch lastig te realiseren en docenten hebben moeite vol te houden. Hoe zorg je voor draagvlak onder leerlingen en collega's?' (*Pierson College*)

Collega's geven tips

- Begin in een veilige omgeving, onderling, door bijvoorbeeld tijdens sectievergaderingen de doeltaal te gebruiken. Dit werkt vooral als er *native speakers* onder de docenten zijn.
- Maak afspraken om bij elkaar in de klas te observeren.
- Wees niet te benauwd elkaar aan te spreken op onvoldoende gebruik van de doeltaal in een klas.
- Maak leerlingen deelgenoot van de sectie-afspraken hierover.
- Begin in een brugklas met elke dag 10 minuten in de doeltaal te praten en voer dit op.
- Wees consequent.
- Laat de verhouding doeltaal-moedertaal afhangen van het taalregister dat nodig is en niet van een percentage.
- Pas het taalgebruik aan het ERK-niveau van de klas aan en baseer het taalniveau van de voertaal op de tekstkenmerken die horen bij de verschillende ERK-niveaus.
- Gebruik vanaf het begin *classroom language*, herhaal veelgebruikte, dagelijkse woorden in nieuwe contexten.
- Gebruik gebarentaal in combinatie met doeltaal.
- Haal af en toe een *native speaker* in de klas, vraag een buitenlandse taalassistent aan bij het Europees Platform.

3.4 Afstemming

Hoe krijgen we alle talencollega's mee?

'Wij zijn niet tevreden over de afstemming in vakdidaktiek en beoordeling tussen de MVT op onze school. Wij hebben eigenlijk alleen onderlinge afspraken over toetsmomenten voor leerlingen. Overeenkomsten op vakdidactisch gebied zijn min of meer toevallig; bijvoorbeeld omdat methodes en Cito-toetsen dit aangeven. Dit roept bij de leerlingen soms onduidelijkheden op, zoals: "maar bij die taal doen we dat heel anders". De grootste verschillen bestaan bij het beoordelen van spreek- en gespreksvaardigheid' (*Anna Maria van Schurman*)

'Wij zouden graag zien dat alle talen in afstemming met elkaar gaan werken. Maar wij vinden dat problematisch, omdat de school alle leerlingen de mogelijkheid wil bieden een reële keus te maken tussen Duits, Frans en Spaans en dat op alle niveaus en er tegelijkertijd een tweejarig determinatiesysteem is. Frans, Duits en Spaans zijn daardoor voortdurend in een concurrentiestrijd' (*Comenius College*)

Collega's geven tips

- Zet schoolbreed taalbeleid op en zorg dat het een vaststaande regeling wordt.
- Als zo'n regeling is afgesproken, zorg er dan voor dat men zich eraan houdt; spreek collega's erop aan.
- Stel een leerlijn vast; het gebruik van de ERK-descriptoren kan leiden tot meer inhoudelijke overeenstemming.
- Regelmatig MVT-overleg is heel belangrijk: spreek aan het begin van het schooljaar vijf punten af waaraan de collega's willen werken, evalueer regelmatig. Presenteer aan het eind van het schooljaar de resultaten van dat overleg als besluiten.
- Beoordeel toetsen schrijfvaardigheid voor alle MVT op dezelfde manier, bijvoorbeeld door een gezamenlijk beoordelingsmodel te ontwerpen of over te nemen.
- Maak binnen de MVT afspraken over planning van toetsing voor het PTA, welk ERK-niveau op welk moment.

3.5 Betrokkenheid

Hoe zorgen wij ervoor dat alle collega's zich even betrokken voelen?

'Het ontwikkelteam moderne vreemde talen bij ons op school bestaat uit ongeveer twintig docenten Frans, Duits, Engels van zowel onder- als bovenbouw. Het moeilijkst vonden we om iedereen goed bij het project te betrekken. Sommige collega's pakken dit soort ontwikkelingen als ERK-implementatie en taaltaken enthousiast op, anderen niet. Sommigen staan er open voor, anderen minder. Soms ligt het ook aan externe omstandigheden: ziekte, verloop in de sectie of gebrekkige communicatie tussen onder- en bovenbouw. Gevolg is dat bepaalde secties of groepjes docenten enthousiast aan de gang gaan en dat anderen alles rustig over zich heen laten komen en verder weinig stappen ondernemen. Echte weerstand was er trouwens niet. Ons probleem: Hoe gaan we om met achterblijvers? Verleiding of lichte dwang gebruiken? Energie steken in voorlopers of in achterblijvers?' (*Twents Carmel College De Thij*)

Collega's geven tips

- Laat bovenbouwdocenten ook eens lesgeven in de onderbouw of andersom. Lesobservatie over en weer is ook nuttig.
- Laat diegenen die niet kunnen/willen ontwikkelen, werk van ontwikkelaars evalueren en/of uitproberen in hun klassen.
- Maak projectgroepen voor deelprojecten zoals Taaldorp, doeltaal-voertaal.
- Maak duidelijke afspraken, bijvoorbeeld over de producten die voor een volgende vergadering af moeten zijn.
- Zorg dat de schoolleiding af en toe vergaderingen van het ontwikkelteam bijwoont, spreek waar nodig collega's aan.
- Zorg dat de schoolleiding in tijd faciliteert, bijvoorbeeld voor ontwikkelwerk.
- Profileer de school met het ERK.

3.6 Differentiatie

Hoe ga je om met verschillende niveaus in de klas?

'Ook al hebben wij maar één schooltype, binnen de klassen zijn er altijd verschillende niveaus en leerstijlen. Wij vragen ons af hoe we iedere leerling tot zijn recht kunnen laten komen en hoe we kunnen differentiëren. De ervaring nu is dat de leergang wel extra materiaal aanbiedt, maar dat wordt gezamenlijk gedaan of door de hele klas overgeslagen. Het is ook moeilijk leerlingen te stimuleren meer te doen dan anderen. Leerlingen nemen zelf geen initiatief' (*Gymnasium Beekvliet*)

Collega's geven tips

- Leesvaardigheid: Maak een map met actuele artikelen; leerlingen die sneller klaar zijn kunnen die lezen.
- Kijk- en luistervaardigheid: Leg een bestand aan van clips, songteksten, filmtrailers in de vreemde taal. Leerlingen die eerder klaar zijn kunnen die bekijken.
- Laat de snellere leerlingen zelf zo'n bestand aanleggen en eventueel beheren.
- Laat snellere leerlingen in de klas lezen voor de lijst.
- Houd bij differentiatie overzicht door de zelfstandig werkende leerlingen apart te zetten.
- Laat de leerlingen hun iPods gebruiken. Meer vaardigheden tegelijkertijd in de klas kan best door in groepjes mondelinge vaardigheid te laten oefenen terwijl anderen luisteren, kijken of schrijven.
- Gebruik portfolio's om de individuele vorderingen bij te houden.
- Laat de leerlingen die zelfstandig werken, merken dat je ze vertrouwt. Zie af van teveel controle.
- Geef de leerlingen inzicht in de tekstkenmerken van het ERK-niveau waarop ze moeten presteren: het ERK is een goed instrument om te ontdekken wat de vereisten zijn van het niveau waarnaar je streeft.

3.7 Beoordeling

Hoe kun je volgens het ERK beoordelen én een cijfer geven?

'Wat ons betreft is de beoordeling van de ERK-activiteiten het grootste probleem. We hebben verschillende modellen uitgeprobeerd, maar we zijn er nog niet helemaal uit. Alhoewel het zeer interessant was beoordelingsmodellen te ontwikkelen, hebben we ook gemerkt dat het zeer tijdrovend is. Het zou erg prettig zijn geweest als er op dit gebied iets klaar had gelegen. Liefst op landelijk niveau.' (*Northgo College*)

'Wij vinden het lastig om de mondelinge examens te beoordelen. Wij willen graag een beoordelingsmodel dat snel toe te passen is. De wijze van beoordeling van taaltaken voor gespreksvaardigheid in de les blijft ook een probleem, voornamelijk als de groep te groot is'. (*Revis Lyceum*)

'Er zijn nog veel formats in ontwikkeling voor het beoordelen van de mondelinge en schriftelijke vaardigheden. Veel formats zijn complex en kosten veel tijd, de eenvoudige modellen voldoen niet omdat ze te weinig differentiëren. Probleem is ook vaak dat binnen de organisatie van de school moeilijk tijd vrijgemaakt wordt voor beoordelen in duo's. Taaldorp beoordelen is lastig doordat meerdere vaardigheden tegelijk aan de orde zijn. En hoe beoordeel je mondeling in groepjes?' (*door alle scholen gedeeld*)

Collega's geven tips

- Gebruik voor de productieve vaardigheden het beoordelingsmodel van Cito. Cito heeft een beoordelingsformat ontwikkeld bij de TaalstERK-toetsen.
- Beoordeel samen. Dat is het allerbeste om kwaliteit te waarborgen. Maak anders opnames van mondelinge toetsen.
- Oefen eerst samen in de sectie met het afnemen en beoordelen van een mondelinge toets.
- Geef leerlingen feedback. De beoordelingsmodellen gebaseerd op ERK-tekstkenmerken stellen je als docent in staat de leerling gedetailleerder feedback te geven.
- Laat de leerlingen vooraf kennismaken met het beoordelingsmodel.
- Bouw in het curriculum scharniermomenten in, bijvoorbeeld een *pass/no pass* A1, A2, B1.
- Gebruik rubrics bij het beoordelen van een Taaldorp.
- Gebruik voicemailboard als je mondeling op een later tijdstip wilt beoordelen.
- Oefen in normale taalgebruikssituaties. Je leert spreken door te oefenen en niet door voortdurend te toetsen.
- Oefen niet altijd voor een cijfer. Er zijn andere manieren om de spreekvaardigheid te stimuleren, dit hoeft niet per se gekoppeld te zijn aan cijfers. Gebruik liever de tekstkenmerken van het ERK.

4. ERK in de praktijk:

10 dingen die wERKen

1. Zorg voor afstemming over de te behalen ERK-niveaus in de verschillende leerjaren en voor de verschillende vaardigheden.
2. Gebruik de vastgestelde streefniveaus per leerjaar als richtlijn voor de keuze van thema's, materialen en leeractiviteiten.
3. Kijk bij het aanschaffen van leermiddelen of deze ERK-proof zijn.
4. Vermeld de te bereiken ERK-(streef)niveaus in de PTA's.
5. Zorg dat de (SE-)toetsen voor de productieve vaardigheden ERK-gericht zijn: dat ze rekening houden met de kenmerken van het beoogde ERK-niveau en dat ze zoveel mogelijk spontaan en creatief taalgebruik veronderstellen in een realistische context.
6. Zorg voor afstemming over beoordelingscriteria voor gespreks-/spreek- en schrijfvaardigheid gebaseerd op het ERK; zorg dat deze door alle vaksectieleden worden gehanteerd.
7. Werk systematisch met taaltaken gericht op productief gebruik van de vreemde taal; dat kan naast het werken met oefeningen gericht op reproductie en toepassing van woordenschat en grammatica.
8. Ga in de didactische aanpak uit van een ERK-gerichte benadering van taalverwerving:
  - de doeltaal wordt zoveel mogelijk gehanteerd; vanaf klas 4 wordt het 100% (op enkele uitzonderingen na);
  - het aanbieden van de leerstof vindt plaats in realistische, communicatieve contexten;
  - het leren en toetsen van woordenschat en grammatica gebeurt op een functionele wijze, niet alleen gericht op kennis, maar ook op toepassing.
9. Informeer leerlingen over het ERK en over de niveaus die van hen verwacht worden.
10. Maak het ERK zichtbaar aanwezig op school, bijvoorbeeld op de website van de school, door middel van posters en dergelijke. Informeer ook ouders over wat het ERK voor hun kind betekent.

Over deze 10 aspecten (en veel meer) biedt de website www.erk.nl veel informatie.

SLO is het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Al 35 jaar geven wij inhoud aan leren en innovatie in de driehoek beleid, wetenschap en onderwijspraktijk. De kern van onze expertise betreft het ontwikkelen van doelen en inhouden van leren, voor vele niveaus, van landelijk beleid tot het klaslokaal.

We doen dat in interactie met vele uiteenlopende partners uit kringen van beleid, schoolbesturen en -leiders, leraren, onderzoekers en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties (ouders, bedrijfsleven, e.d.).

Zo zijn wij in staat leerplankaders te ontwerpen, die van voorbeelden te voorzien en te beproeven in de schoolpraktijk. Met onze producten en adviezen ondersteunen we zowel beleidsmakers als scholen en leraren bij het maken van inhoudelijke leerplankeuzes en het uitwerken daarvan in aansprekend en succesvol onderwijs.

SLO

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
F 053 430 76 92
E info@slo.nl

www.slo.nl

slo